

Poština plačana v gotovini

pla ninski VESTNIK

LETO 1941-XIX

ŠTEV. 5-6

PLANINSKI VESTNIK, LJUBLJANA

Izdaja in zalaga: SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO - OSREDNJE DRUŠTVO, LJUBLJANA

»PLANINSKI VESTNIK« izhaja 12 krat na leto in stane v tuzemstvu za vse leto 20 lir, za inozemstvo 32 lir. Naroča, plačuje, reklamira, inserira se pri upravi: Osrednje Slovensko planinsko društvo v Ljubljani.

Uredništvo: Glavni urednik dr. Josip Tomiňšek v Ljubljani; njemu se pošiljajo rokopisi, poročila, sploh spisi za tisk besedila. — Za vsebino se odgovorni avtorji; njim se pridržava pravica ponatisa.

Odgovorni urednik: dr. Arnošt Brilej, Ljubljana.

Izdajatelj in uprava: Slovensko planinsko društvo - Osrednje društvo, Ljubljana. — V področje uprave spadajo vse gmotne zadeve (naročnina, honorarji, oglasi, računi), razvid naslovov, reklamacije.

Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (njen predstavnik Jože Kramarič).

Vsebina 5. in 6. števil.: Jos. Wester: Slivnica (1114 m) nad Cerknjškim jezerom (str. 97). — Dr. Tone Zupančič: Iška (str. 101). — Dr. A. Brilej: Goteniški Snežnik (1289 m) (str. 107). — Pavel Kunaver: V podzemski svet (str. 113). — Viktor Pirnat: Med gorjanskimi kosci (str. 117). — A. Farkaš: Na Kurešček in preko njega dalje (str. 119). — Lipovšek Marijan: Po Menišiji in Bloški planoti (str. 123). — Jože Zupančič: Polževo jeseni (str. 127).

Ako potrebujete

tiskovine, kataloge, ilustracije, prospekte in se ne morete odločiti, v kakšni tehniki naj se izdelajo, se blagovolite obrniti na

B A K R O T I S K
O F F S E T T I S K I N
L I T O G R A F S K I T I S K
K L I Š A R N A
K N J I G O T I S K I N
U M E T N I S K I T I S K

Ljudsko tiskarno

v Ljubljani Umetniški grafični zavod,

v katerem so zastopane vse moderne grafične panoge. Vsa grafična dela se izvršujejo lepo, solidno in po zmerni ceni

DEŽNIKI

NA MALO
NA VELIKO

L. MIKUŽ

Ljubljana, Mestni trg 15

Telefon 22-82

Ustanovljeno leta 1839

Ustanovitev Ljubljanske pokrajine v okviru kraljevine Italije

S kraljevim ukazom 3. maja 1941, v 19 letu fašistične dobe, je bil del slovenskega ozemlja z Ljubljano očlanjen v kraljevino Veliko Italijo. Avtonomni statut Ljubljanske pokrajine, ki ga je po predlogu Ducejevem podpisalo Njegovo Veličanstvo Kralj in Cesar Viktor Emanuel III., upošteva slovenski značaj pokrajine, njegove jezikovne in kulturne značilnosti, zemljepisno lego ozemlja in posebne krajevne potrebe.

Naši planinski organizaciji je zanjamočeno v bodočnosti prosto udejstvovanje. Slovensko planinsko društvo bo stopilo v stike z močno italijansko planinsko organizacijo Centro Alpinistico Italiano in bo z vsemi močmi še nadalje pospeševalo razvoj planinstva v Ljubljanski pokrajini.

Cerknica s Slivnico

Foto dr. A. Brilej

Jos. Wester:

Slivnica (1114 m) nad Cerknjškim jezerom

Notranjsko Golico bi lahko nazvali to razgledno goro, ker je malone gola, vsaj na južnih in zapadnih rebréh, prav v nasprotju z njenim južnim protivnikom, z gostim gozdovjem poraslim Javornikom. Med obema tema branikoma se razprostira širna Cerknjška kotlina, v suhem letnem času bujno zelena, mestoma obdelana ravnica, ki jo od pozne jeseni do zgodnjega poletja krije vodna gladina, sloveče Cerknjško jezero. A še v drugem pogledu spominja na gorenjsko Golico: po lahki dostopnosti, obsežni razglednosti in bujnosti cvetane v pomladanskem času.

Najzložnejši pristop na Slivnico je pač iz Cerknice same in se dá v pičlih dveh urah zlahka opraviti. Izletniku ni treba iskati kake označene poti — saj je tudi ni — ampak naj krene, ko pride preko Cerknjščice na znožje, kar po Peščenjku v breg, po katerem se zložno vzpenja ali po kolovozu ali kar po stegnéh na Gradišče, prvo vzpetino na zleknjenem hrbtu Slivnice. Tu se nahaja na znamenitem torišču prazgodovinske naselbine, o kateri priča razkopano mirje, ki ga je nedavno naš arheolog dr. Ložar skrbno preiskal in našel tam dokaj ostankov davne japonske kulture.

Onkraj Gradišča te vabi nase druga slivniška kopa — menda ji pravijo Široka Slivnica. Še pol ure šetnje vkreber po sončnih lazih ali košenicah, da dosepeš na glavni vrh, kjer si izbereš sedež ali na goli skali ali na mehki ruši ter se predaš užitku obsežnega razgleda na vse strani bližnje okolice ali daljnega obzora.

Ljubljanskim turistom, ki se jim hoče več peš hoje kakor železniške vožnje (do Rakeka), bi nasvetoval pot iz Borovnice po romantičnem Peklu, na kar pridejo po gozdnem svetu na prisojni Kožljek, od koder se jim odpre pogled vse Menišije. Iz njenega središča, iz Begunj, krenejo kar na severno plat Slivnice, da dosepejo skozi

vasico Brezje na Gradišče in po gorskem hrbtu dalje na vrh. Res, da se porabi za hojo od Borovnice sem kakih šest ur, toda spričo mnogoličnosti pokrajine se izletnik nikjer ne dolgočasi.

Najhitreje pa se pride na vrh z izhodišča v Grahovem. Sicer drži bližnjica do cerkvice sv. Miklavža po dokaj strmi grapi, a ko dospješ po enourni hoji do cerkvice, te zajme dobredejna tišina. Kar nič bi se ne čudil, če bi srečal tam puščavnika, ki si je izbral to samoto sredi goščave za svojo — eremitažo. Žal, da je cerkva po zadnjih vojnih dogodkih precej škode trpela, zlasti v svoji notranjosti. V gostem bukovju tik nad Sv. Miklavžem uspeva čremoš ali divji česen v taki množini, da mi je nekoč kar sapo jemalo, ko sem moral njuhati njega neprijetni vonj. Nad gozdom pridrži od radlješke ceste sem utrč kolovoz, tako da se more celo kolesar do semkaj privoziti. Kolo si shrani v grmovju, sam pa jo udari po travnatih lazih v višino in v pol ure je lahko na vrhu Slivnice. V ugodni zimi pa si morejo smučarji privoščiti idealno smuko od Blok sem po vsem dolgem hrbtu Slivnice naravnost dol v Cerknico ...

Na vrhu smo! Najprej vam seže oko proti jugu, kjer gospoduje nad mnogolično razčlenjenim kraškim svetom Loški Snežnik. Dalje tam uzrete vrhove Gorskega kotara z Obručem in Risnjakom, v bližini pa Bloško planoto z nje čuvarjem Bloščekom in Županščekom. Še bliže se beli romarska cerkev s ploščatim stolpom na Križni gori, v kateri se skriva podzemeljsko čudo Križne jame, svetišče blestečih kapniških likov, grobišče jamskih medvedov. — Pred vami se onstran jezera boči kosmati Javornik, gora, ki se lahko ponaša s tem, da jo pod imenom Tabernic¹ omenja Dante, genialni poet Božanske komedije. Na zapadu se odraža markantni obris Nanosa, za njim pa valoviti hrbet Trnovskega gozda. Posebno občutje, nekako sveto domotožje, te obide, ko uzreš daleč v ozadju sinje vrhove Julijcev in ko se ti preko bližnjega Vinj vrha pojavijo ljube znanke Karavanke in Savinjske Alpe, kolikor jih ne zastirajo ljubljanski vremenar Krim in njegovii sosednji drugóvi.

Nekje pod vrhom se nahaja proslula votlina, ki jo omenja že Valvasor kot »Ungewitterloch« in ki prihajajo iz nje po ljudski vraži nevihta, toča in strele. Zaradi tega so hodile nekda j vsako leto na binškoštni ponedeljek procesije na vrh, kjer so duhovniki zloglasno jamo blagoslavljal i, da bi zarotili hudo uro.² Praznoverno ljudstvo je bilo mnenja, da so bivale tamkaj čarovnice. Saj tudi Valvasor poroča, da se na glavnem vrhu shajajo in plešejo čarovnice, torke in vešče, ki se morejo spaziti kot majhne lučke; sploh da je ta okolica prilično dobro okrbljena s čarovnicami, ki jih mnogo sežgó, tako da pride v tej pokrajini več teh zlodejk na grmado kakor sicer v vsej deželi.³ Naš lahkoverni zgodopisec si ni mogel kaj, da ne bi na obrisu Cerkniškega jezera označil vrha kot »Hexen-Zusammenkunfft«. V tem pogledu torej Slivnica tekmuje s proslulim Klekom pri Ogulinu. Kje

¹ Gl. Rajko Perušek, Nekaj mest v Dantejevi Nebeški komediji, Lj. Zvon, XX (1900), 313—318.

² Gl. Jož. Zirovnik, Cerkniško jezero. Zab. knj. Slov. Matice XI (1898), 12.

³ Gl. Valvasor, Ehre ... IV, 633.

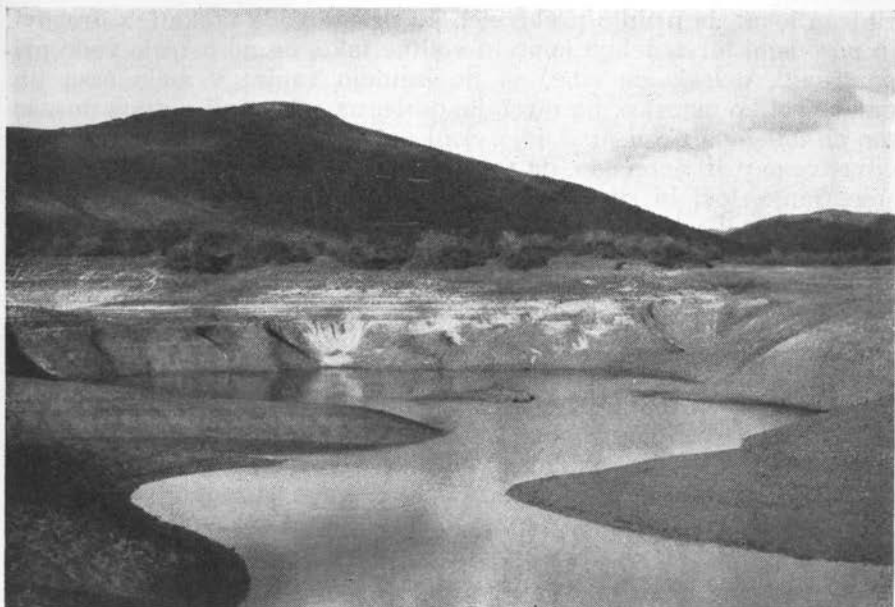

Foto Skerlep Janko

Požiralnik Vodonos v Cerklješkem jezeru, v ozadju Slivnica

so sanjavi časi te ljudske romantike! Sedaj pričajo razdejani bunkerji o resni realnosti nedavnih dogodkov ...

Slivnica je sijajno razgledišče tudi nad vso Cerklješko kotlino. Kar veličasten je prizor, kadar je razlito po njej jezero, kakih deset kilometrov dolgo in do štiri široko. A tudi v suhi dobi nudi pogled nanjo svojevrstno privlačnost. Razločno se vidi vijugasta proga jezerske reke, ki jo prav značilno nazivljejo Stržen in se vleče od Obrha na jugovzhodnem koncu dol do glavnih požiralnikov, Velike in Male Karlovice pod Dolenjo vasjo. Seveda moraš posebnosti jezera opazovati na kraju samem, ne pa z vrha, ki se dviga malone 600 m nad njim. Samo tam moreš obhoditi ali v čolnu obresti razne jame, bruhalnike in požiralnike, kakor so Bobnarica, Gebno, Kotel, Levišče, Obrh, Ponikve, Rešeto, Retje, Sitarica, Vodonos in še več drugih. Ta starožitna imena, ki kažejo, da so jih že davno stvarili tukajšnji prvoseleci Slovenci, utegnejo zanimati marsikoga, ne samo jezikoslovca.

Ni čuda, da je Valvasor dovršen del IV. knjige, v kateri opisuje prirodna čudesa kranjske dežele, posvetil prav temu izrednemu fenomenu. Kako natančno opisuje jezero in njega posebnosti, navaja imena vseh požiralnikov (18 po številu) in omenja kot najznamenitejše ribe ščuke, menke in linje ali šlajne! Da se dobé ščuke, do dva laktá dolge; ujeli so celo tako, da je imela glavo, dve pedi široko. Kakor prav za Valvasorjevo »Slavo vojvodine kranjske« je spesnil ljubljanski humanist Nikodem Frischlin slavospev »De lacu Circnitio«, kjer v klasičnih distihih opeva izrednosti tega jezera. Tudi Valvasorjev sodobnik Jan. Lud. Schönleben se mudi pri Cerklješkem jezeru z lapidarnim opisom

ribjega lova: da prihite prebivalci, ko prične voda utekati, z drogovi in posodami ter zadelajo jame in votline tako, da ne ovirajo vode pri ponicanju, ovirajo pa ribe, da ne izginejo vanje; v malo časa jih nalove veliko množico, jih otrebijo, osole, na solncu ali v dimu posuše ter jih daleč na okoli prodajajo. Svoj jedrnat spis zaključuje: »Zares edinstveno prirodno čudo, da se sleherni leto na istem prostoru orje, seje, žanje, lovi in ribari.«⁴ Kakor ribam tako je Cerkniško jezero pravi raj tudi vodnim pticam, dasi so se njih jate v zadnjih desetletjih znatno zredčile. Baltazar Hacquet, ki je kot vedečen prirodnoznanec tudi to pokrajino raziskal, omenja, da je imel v svojem domačem muzeju zbirko dvajsetih vrst rac s Cerkniškega jezera.⁵ Prvo temeljito monografijo na osnovi petnajstletnih opazovanj je spisal Fr. Ant. pl. Steinberg: Gründliche Nachricht von dem in dem Inner-Crain gelegenen Czirknitzer-See (l. 1758.), ter jo opremil s številnimi bakrorezi. Nad vse zanimiva je naslovna slika, baročna alegorija z Neptunom kot predstavnikom vode in rib, z Diano, boginjo lova, s Cerero, zaščitnico poljedelstva, in s Panom gozdovnikom. Kakor Valvasor je tudi Steinberg nazorni obris jezera posnel s stališča na Slivnici.

Med domačimi pisatelji gre prvo mesto dr. Hinku Dolencu za njegove »Spomine o cirkniškem jezeru« (Lj. Zvon 1881), ki so prav tako svojevrsten spis opisovalnega in pripovednega značaja, kakor so v večjem obsegu Trdinove Bajke in povesti o Gorjancih.

Da, v prejšnjih časih je življenje tam doli ob jezeru dokaj živahneje utripalo kakor dandanes, ko strogi lovski zakoni in njih čuvaji krepko utesnjujejo svojevoljno udejstvovanje lovske in ribiške strasti. A tudi Cerknica sama, središnji kraj te lepe pokrajine, je preživela živahnejše čase od sedanjih. Visoko ozidje z zajetnima stolpoma pri farni cerkvi priča, da je bil tu močno utrjen tabor, ki je nedvomno večkrat uspešno kljuboval turškim navalom. Že v Valvasorjevi dobi je bil trg prilično velik in gosto obljuden. Zlasti živahno je bilo trgovanje z morsko soljo, ki so jo Kraševci in Čiči vsak teden prinašali na konjskih tovorih semkaj naprodaj. Na cerkniški »solni semenj« so prihajali tovorniki iz vse kranjske dežele, da so to potrebno začimbo dalje razpečavali. Levstikov junak Martin Krpan, doma z Vrha pri Sv. Trojici — s Slivnice jo lahko opaziš na robu Bloške planote — je bil tudi tak tovornik solár. —

Naj končam zopet kot izletnik! Prvikrat sem se bil povzpел na Slivnico nekako pred štiridesetimi leti, ko sem kot »bosanski« častnik s svojim vodom zalezoval »sovražnika«, ki je branil svoje postojanke za okopi na njenem hrbtu. Pozneje sem jo nekaterikrat posetil kot izletnik ob vsakem letnem času razen pozimi. Vsaka tura me je zadovoljila, tudi ona, ko sem znašel neki binkoštni praznik na vrhu v gosti megli in sem moral brez kompasa tavati sem in tja, dokler mi ni zvonec iz cerkvice sv. Miklavža nakazal prave smeri.

⁴ Gl. Schönleben, Carniolia antiqua et nova, I, 122.

⁵ Oryctogr. Carniol., I, 137. V III. delu te knjige je na naslovnem listu vinjeta, ki predočuje pogled na jezero s Slivnice.

Tudi ljubitelj cvetlic ne bo prikrajšan, če poseti Slivnico o pravem času. V gozdnih jasah si nabere vonjivih šmarnic, na travnatih rebréh pa vijoličastih velikonočnic ali kosmatincev. Nekoč me je prijetno iznenadilo, ko sem na vrhnjih lazih opazil belorumeno cvetoče rastline, dotlej mi povsem neznane, na visokih, do pasu segajočih steblih. Cerkniški znanec me je poučil, da je to zlati koren, *Asphodelus albus*, posebnost Slivnice. Tedaj sem spoznal rastlino, ki je dala ime asfodelskim livadam grškega podzemlja. Tam v mrkem Hadu je tešila in bodrila duše padlih junakov, nam pa naj bi bila simbol vedrejših časov!

Dr. Tone Zupančič:

Iška

Lepote Iške skoraj ni mogoče opisati. Treba jo je videti in spoznavati. Žal, izginja v nižjem toku idila tega kraja iz dneva v dan. Še pred dvajsetimi leti je bila Iška vse lepša kot danes. Lepa je še vedno, zlasti tam, kjer se ji najmanj poznajo človeške stopinje. Tam pa je še vsa naravna, razbrzdana in samosvoja. Povsod kaže sledove tisočletnega boja med vodo in zemljo. Na videz nedolžen potoček si iz davnine utira pot med skalovjem, se razširja komaj viden po produ, pada v bobnečih slapovih preko sotesk v zelene tolmune, ob povodnjih pa z neverjetno silo trga strme bregove in vali pred seboj ugrabljeni plen. Ime Iška ne pomeni le potočka, pomeni tudi vso pokrajino, ki jo je udolbel in izoblikoval hudournik v tisočletjih.

Včasih, ljudje še pomnijo, je bila Iška neusahljiva in je bila njena struga stalno polna tudi v Iški vasi in Strahomerju. Sedaj teče tu Iška le še ob povodnjih, sicer pa ponikne pred Iško vasjo in Žagarjev mlin v tej vasi mora počivati. Pri Strahomerju dobiva struga Iške še poseben neusahljiv pritoček. V tej vasi je omembe vredna podružna cerkev, ki je zgrajena skoraj iz samih nagrobniških spomenikov rimske, prav keltske dobe.

Do pred dvajsetimi leti so Iško poznali skoraj samo domačini. Kljub temu vsa krajevna imena niso popolnoma domačega izvora. Tam, kjer se danes dvigajo lične vile, se je še v prejšnjem stoletju nahajalo naselje italijanskih žagarjev. Danes je v vsej Iški le še kakih sedem tekočih žag, včasih jih je bilo najmanj dvajset ali še več. To naselje je imelo tudi svojo cerkev, katere sledovi se še poznajo na desnem bregu.

Nad ponikovalnicami je danes še pet žag. Na levem bregu Benkotova in Žugova (pri slednji je še mlin), na desnem pa Mohorjeva, Pristavčeva in Šalova; pri zadnjih dveh sta tudi mlina.

Nad Žugovo žago se na levem bregu proti notranjosti Iške razprostira obširna njiva: Tegljeva pustinja, više je pa Benkotova pustinja. Še bolj južno leži ob strugi livada Pusta žaga. Konec te vodi slaba gozdna pot Lučevka na senožeti, ki se razprostirajo med Gornjim Igom in gozdovi pred Ustjem, nazvanimi Mali gozd. Pobočje nad prvimi skupinami vil je Veliki žleb. Na vrhu mu sledijo proti jugu skalnate

Zavetišče SPD. v Iški

Foto K. Kocjančič

čeri, prva skupina Lopata, druga Celtan. Manj skalovito pobočje od Celtana do Lučevke je Pikel. Više od Lučevke leži ob strugi majhen travnik z imenom Zevniček (mežnar pri cerkvi v Iški je imel tu svoj zelnik). Pridemo do zavetišča SPD. Pobočje nad njim je Oskrinjek. Če gremo naprej po levem bregu, dospemo do pritočka Krvavice, ki so kakih 150 metrov nad strugo Iško zagrajene v vodovodni rezervoar. Na obeh straneh Krvavic se dvigajo pečine; severna skupina Orlek, južna Borovljak. Više od Krvavic drži plaz v Strmo dolino; tako se imenujejo pobočja in lijakaste globeli pod Ustjem. Po Strmi dolini vodi zelo slaba steza na Ustje. Pod Strmo dolino se nahaja znani tolmun Grabljice. Tu neha steza po levem bregu.

Na desnem bregu vodi sprva pot, nato steza od Šalovega mlina prav do Vrbice, kjer se stekata Iška in Zala. Prva senožet je Tegljev laz. Naslednja livada je Okrogli vrt, nato Dolgi vrt (nasproti Puste žage). Nad Dolгим vrtom leži Krogarjeva žaga, deloma zaraščena ravan, na kateri se komaj razločijo sledovi, da je bila tu nekoč žaga. Južneje najdemo zopet ostanke zidu, nekdanje cerkve v Iški, zraven pa pašnik Cerkvveno selo. Nato pridemo do Pogorele žage (sedaj naselbina gozdovnikov). Livade oziroma lazi izginejo.

Tudi pobočje desnega brega prehaja na vrhu v pečine. Nad Šalom se razprostira Straža, kateri sledi proti jugu Preska, tej pa pečine Nakovalo, Možič, Vrnač (domačini ga nazivajo Frneč od it. Fornace). Vrnaču sledi Skedenjca, tej greben Špilje. Pod slednjim se širi z bukvami poraščeno pobočje Medvedka do Grabljic.

Pobočje, ki se razprostira po desnem bregu južno od Grabljic (v notranjost proti izviru), se naziva Strmočine. Pod njimi se Iška ob povodnjih razširi po produ, ki nosi ime Hudi brod. Po stezi, ki nas sedaj vodi navkreber, pridemo do Smrekovca. Tako se imenuje pobočje in neusahljivi hudournik, ki drvi v Iško pred Počivalnikom, najvišjim grebenom, na katerega nas pripelje steza proti Vrbici.

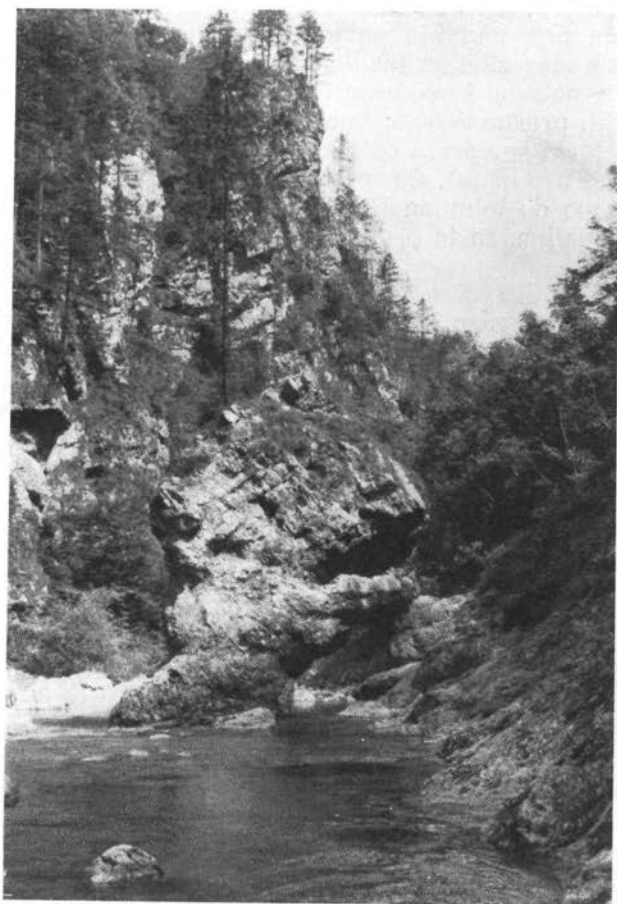

Foto
dr. A. Brilej

Volli kamen

Na levem bregu se dviga od Strme doline (Grabljic) proti jugu pobočje Trenke (nasproti Strmočin in Smrekovca). Pridemo do pečin, imenovanih Lahki kamen, nato do majhnega levega pritočka Pod mlinom (ob tem pritoku je bil nekdanj mlin z Ustja). Ker od Grabljic po levem bregu navzgor ni steze, moramo po strugi ves čas od Grabljic do Vrbice, če se ne držimo steze preko Počivalnika. Struga od Pod mlina je komaj prehodna zaradi ogromnih skal, ki so jih nanесли vanjo hudourniki, kakor tudi neprehodnih pečin in vanje utesnjenih slapov

in tolmunov. Prvi večji tolmun ima ime Male Iveli, katerim sledi večji tolmun Velike Iveli. Više proti toku se takoj nad strugo dvigajo pečine Pri kolih. Nad Malimi Ivelmi se dviga na levem bregu raztrgano pobočje Borov plaz.

Proti Vrbici se nato struga za spoznanje razširi, pobočja so deloma manj strma. Pridemo ob desnem bregu Iške do visoke skale, ki jo je tisočletno pljuskanje predoblo v naravni obok, pod katerim drvi voda. To je Votli kamen. Na desnem bregu nad njim se dviga pečina Tolsta peč, nad njo pa greben Colnarca; tej sledi pobočje Jernejevka. Konec slednje pridemo do Vrbice. Nad Vrbico ob desnem bregu je pobočje Lunč breg (skrajšano iz Lančev breg, po nemških gozdarjih predstavljeno v Lantschenberg).

V Jernejevki se odcepi od iške steze Grofovsko steza na Krvavo peč (poldrugo uro hoda). Če se s pobočja Jernejevke spustimo proti strugi, pridemo do tolmana Bančver. Na levem bregu se dviga nad njim Goveja dolina, za to proti Vrbici Mokončna dolina (po drevesu mokovnica).

Od Vrbice vodi z levega brega Iške tik ob sotočju steza na Osredok (tri četrt ure), z levega brega Zale pa se dviga po Kozini steza na Ustje (danes le dve obljudeni hiši, Brencetova in Benkotova).

Do Vrbice smo hodili poldrugo uro. Od tu pa imamo do izvira Iške še dobrih pet ur. Poti ob vodi ni več. Slaba steza vodi le še do desnega pritoka Kobiljeka. Tu se pot po Iški docela zapre. Struga je utesnjena med dve navpični pečini. Ona na desnem bregu ima tudi ime Kobiljek ali Kobilja glava, na levem bregu je pa Lintverski plaz. Moramo po vodi do pasu ali pa prekoračiti Kobiljo glavo.

Na levem bregu se za Lintverskim plazom razprostira prijazna ravnica, zaraščena z drevjem. To je Krnč log (okrajšava za Krnčev log). Naslednje pobočje se imenuje Čermaževka.

Na desnem bregu imamo Ravno bukovje, nato Ržišče. Že od daleč slišimo bučanje desnega pritoka Šumnika, ki v razdeljenih slapovih pridrvi v Iško. Izvira pod Krvavo pečjo in je morda še lepša priča pranarave kot Iška sama. Blizu izvira stoji ob njem Krvovski mlin (iz Krvave pečji).

Na levem bregu naletimo v strugi na ogromne skale, nad njimi strme pečine, imenovane Mič mlin; danes seveda ni več sledu o njem.

Više pridemo do brvi, ki veže preko struge stezo iz Krvave peči na Osredok. Včasih je bila tu Krvovska žaga. Na desnem bregu se dviga Sovinja peč (pečina), na levem ji stoji nasproti Lisičja peč. V dobri četrt uri pridemo do Bedna, največjega tolmana v Iški, izdolbenega v živo skalo. Vanj pada voda v bobnečem slapu, ki ga čujemo že od daleč. V Beden prižubori desni pritoček Štorovec; takisto se imenuje tudi pobočje, katerega se drži proti severu kakih sto metrov nad strugo livada Kozara.

Kmalu nad Bednom stoji Osreška žaga (iz Osredka), pri kateri se izliva v Iško levi pritok Črni potok.

Iške še noče biti konca ne kraja. Pridemo do temnozelenega tolmana Zelenvar. Nad njim leži na desnem bregu naselje Bukovec (tri hiše).

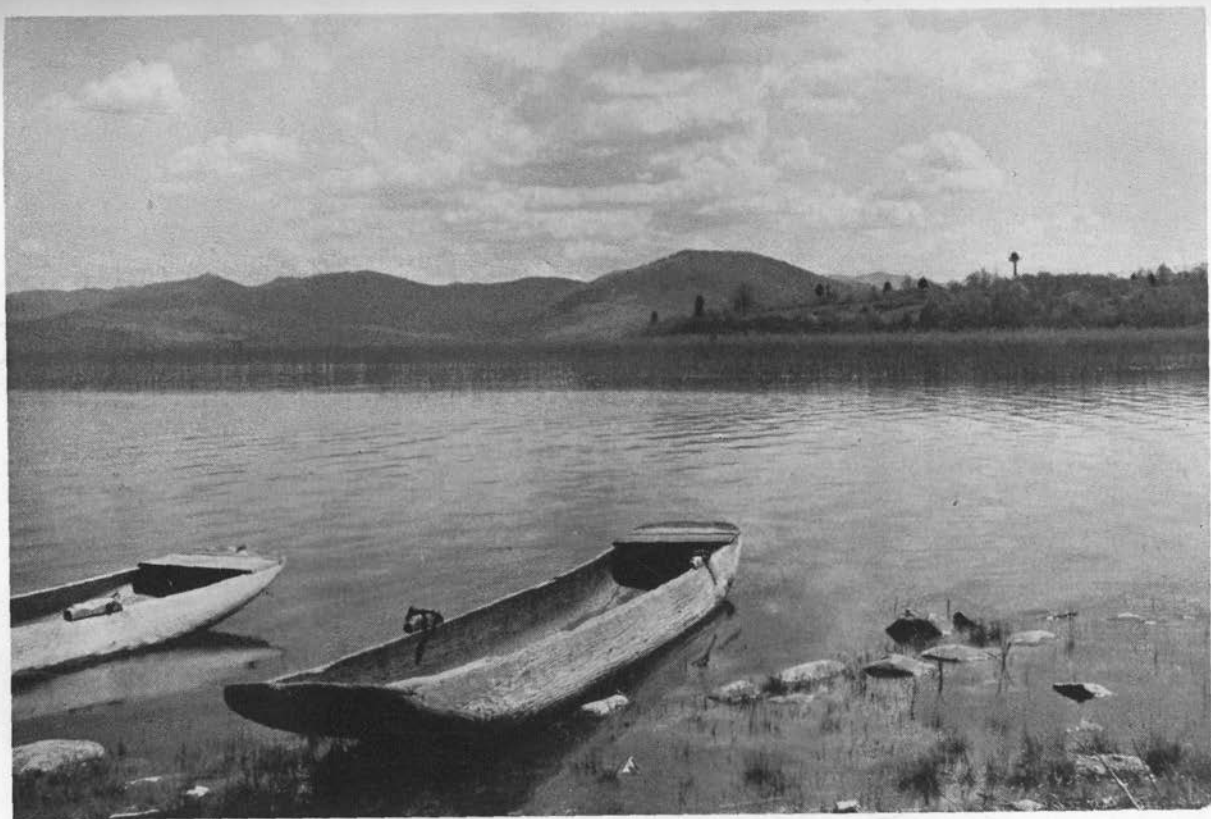

Foto Janko Skerlep

Cerkniško jezero

Soteska Iške se razmakne pri Brinovi žagi, ki je zgorela. Nad njo stoji oglarjeva bajta pri Pajku, više mlin iz Zahriba.

Na levem bregu srečamo pritok Opečnik, ki pridrvi izpod vasi Povšeče (pet hiš). Tu se struga zopet utesni v pečine, med katerimi se Iška premetava v slapovih iz tolmana v tolmun. Pogled proti toku nam nudi sliko prekrasnih kaskad. Nad njimi se okolica za spoznanje odpre, pobočja so nižja. Tu sameva Partarska žaga, ki je skupna več solastnikom iz Zahriba (po partih). Sledi desno pobočje Petelinjek, temu Greben, nad katerima so obsežni gozdovi z imenom Mačkovec. Nasproti tem skupinam se razprostira levo pobočje Resje. Srečamo

Foto
dr. A. Britej

Sv. Jedert v Iški

žago, ki ne obratuje več. Je last turjaške graščine. Imenujejo jo Žaga v Iški.

Poleg nje stoji logarjeva koča. Pri tej žagi priteče z levega brega potoček Rižnica.

Od žage v Iški vodita dve poti, prva na levo, druga na desno pobočje. Slednja nas pripelje preko Mačkovec v vas Selo, od tu do Roba. Z levega brega gre pot v Ravnik pri Blokah.

Vrh pobočij so raztresene vasice Selo, Rupe, Nerede, Bošče itd. Za vse služi skupno ime Rute.

Od Žage v Iški je še uro hoda do izvira. Potok je že slaboten. Srečamo še Bošče žago in Bošče mlin. Iška se tu imenuje Mala Iška. K pravemu izviru prav za prav težko pridemo. Steka se iz več majhnih jarkov, ki prilezejo na dan pod Lužarji, znanim grebenom,

čez katerega vodi cesta iz Velikih Lašč na Bloke. Nazaj nam ne kaže, smo predaleč. Najbolje je, če počakamo Pečnikarjev avtobus, ki dnevno vozi iz Blok v Ljubljano.

Vsaj površno si moramo ogledati še Zalo. Zasluži to. Morda je še lepša od Iške. Zasluži tudi ime. Težko se boš ločil od nje, ne da bi se še enkrat ozrl proti nji in ji zaklical: »Zala, kako si zala!«

Tudi ob Zali ni steze. Od Vrbiče moramo ob vodi, dostikrat čeznjo.

Prvi levi pritok je Jeperk. Izvira pod Rakitno. Zlasti visoki vodopadi so v njem pri Divji jami, ki je ime za visoke pečine. Pod Divjo jamo so domovale rojenice, visoke bele žene. Pri tleh ožgana pečina Divje jame je še spomin nanje. Ljudem se niso pokazale, le izjemoma. Razgovarjale pa so se z njimi in so bile kmetom naklonjene. Pasle so jim živino brez nesreč po nedostopnih pečinah. Od kmetov so dobivale za zahvalo jestvine; nosili so jih izpostavljat na pečine. Pomagale so pa kmetom tudi drugače, zlasti so jih ob pravem času pozivale k setvi itd. Stari vedo še veliko o njih, mlajši že malo.

Nad Jeperkom leže sredi struge ogromne skale, mimo katerih si išče Zala pota v slapovih, ki se prelivajo v tolmine. Na obeh straneh teh utrganih skal se dvigajo navpično pečine. Na prvi pogled ne moremo nikjer naprej. Pri natančnejšem ogledu pa se le najde prehod, deloma s plezanjem po sredini skal. To je Istje.

Nad Istjem leži na desnem bregu Povšetov laz, danes lazu le še malo podobna močvirna ravnica. Više od tega laza ima Zala pritok Kozji graben. Nato se prične v strugo segajoče pobočje, imenovano Pod Lomom. Na nasprotni strani pada proti levemu bregu pobočje Gadovec. Pridemo do slapa, visokega kakih šest metrov, najglobljega v Iški in Zali. Smo pri Stopnjicah.

Naslednji levi pritok je Zakotkarjev potok, ki priteče izpod Zakotka, na katerem domuje edina domačija Zakotkar (spada k Rakitni).

Više gori je Osreška žaga. Žage ni več. Tu vodi brv preko Zale ter veže levo in desno pobočje. Desno ima še vedno ime Pod Lomom, levo se imenuje Kuren.

Zopet pridemo do lepih tolmunov. Največji je Zeleni tolmun. Precej nad njim prižubori v Zalo na levem bregu Selanov potok. Zopet lep tolmun, pri katerem so na levem bregu koli, ki štrle v tolmun. To je Most pri Klavžu. Na levem bregu se dviga nad njim pobočje Prétek, ki sega do mlina v Zali. Desno pobočje je Bezgovec, kateremu sledi pobočje Grézelj. Pod njim stoji mlin v Zali. Nad njim dobi Zala levi pritok Mala Zalca. Zagledamo brv preko Zale. Pobočje nad desnim bregom se imenuje Pri stari žagi. Levemu pobočju pravijo Pod Avšnikom.

Tudi Zala se nateka iz več majhnih pritokov, ki izvirajo pod Svetim Vidom pri Cerknici. Če nočemo nazaj proti Vrbiči, lahko krenemo k Svetemu Vidu, kamor rabimo pol ure. Lahko pa gremo tudi v Rakitno, kamor pridemo v poldrugi uri.

Iška in Zala nista vabljivi samo za človeško oko. Našle so ju tudi živali. Njuna pobočja, pečine in vrhovi so zatočišče srnjadi, gamsov, jelenov in divjih svinj; včasih gostuje tam tudi medved. Te živali pa se morajo umikati zaradi vedno številnejših taborišč.

Omenil sem že, da je Iška izgubila v nižjem toku svoj prejšnji čar. Vzrok temu je pomanjkanje vsakega nadzorstva. Doslej je vsakdo mislil, da lahko dela v Iški, kar hoče. Je tudi bilo tako. Tiste, katerim je kaj za Iško, veseli, da se je zanjo začelo zanimati tudi SPD, ker upamo, da bo tudi tu doseglo in ustvarilo red.

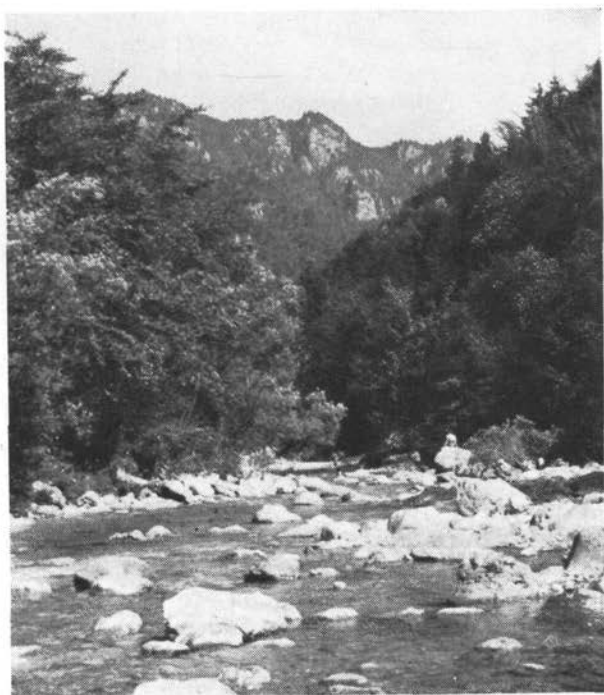

Foto
dr. A. Brilej

Ob Iški (skale v ozadju spadajo k Lopati)

Lepa je Iška in more taka ostati samo, če bo taka, kakršna je sama od sebe. Zato naj gre vanjo vsakdo kakor v svetišče in naj jo pusti čisto in lepo tudi za druge!

Dr. A. Brilej:

Goteniški Snežnik (1289 m)

Goteniški Snežnik gotovo ni bogve kakšen lepoteč. Po svoji zunanosti spada med manj privlačne hribe naše domovine; saj so mu sile, ki so oblikovale našo zemljo, naklonile dokaj skromne poteze; njegova podolgovata, čokata in razvlečena gmota nima niti prav izrazitega vrha in stoletni gozdovi, ki mu pokrivajo košata ledja, le še povečujejo vtis enoličnosti in tužne resnobe, ki leži nad to goro.

Toda Goteniški Snežnik je najvišji vrh naše pokrajine in zato pač zasluži nekaj pozornosti. Poleg tega je tako odmaknjen od vsak-

Ribnica

Foto dr. A. Brilej

danjega trušča in tako pozabljen in neznan samuje daleč doli na robu Slovenije, da ga menda lahko za kratek čas otmemo pozabe in mu posvetimo nekaj vrstic.

Ko smo izvedeli, da je usoda to, dosihdob neznanu goro pomaknila nenadoma na odlično mesto najvišje vzpetine v sedanjem ljubljanskem upravnem področju, smo se takoj odločili za naskok na njeno malone deviško teme. Dosti priprav za to ni potreba: Kolo je bilo hitro nared in nekaj živeža, ki ga v teh časih moraš imeti vsepovsod s seboj, je tvorilo naš skromni pratež, ko smo neke sobote popoldne konec junija sedli na dolenjca in se odpeljali v precejšnji vročini do Ribnice.

Tu je treba zajahati kolo, kajti vas Gotenice, izhodišče za pohod na Goteniški Snežnik, leži dobrih 20 km južno od Ribnice. To razdaljo pa prevali kolesar prav zlahka, ker vodi dokaj dobra sprva skozi vesela ribniška naselja, nato pa skozi prelepe gozdove, ki se menjavajo z napol planinskimi lokami in košenicami. Vsa ta pokrajina ponuja dovolj hrane in užitka za oči, pljučem pa na pretek čistega, po smoli, smrečju in cvetju duhtečega zraka.

Pred Rakitnico nas je zvabil potoček, ki nosi takisto ime Rakitnica, v svoje vode. Vročina je bila huda, vendar smo bliskovito opravili kopel, ker je bila voda ledenomrzla; je to pravi kraški vir, ki, ves hladen in čist, privre na dan tam nekje v bližini in kmalu nato zopet izgine pod površino, da nadaljuje svojo tajinstveno pot v temnih podzemskih votlinah in rovih.

Za Rakitnico se nehajo vasi, ki do tod skoraj strnjeno leže ob cesti. Objamejo nas senčnati gozdovi; tja do Grčaric (ki jim Kočevarji

Gorenje, v ozadju Kameni zid

Foto dr. A. Brilej

pravijo Masern), to je kakšnih 7 km daleč, ni razen samotne lesne industrije v Jelendolu nikakega naselja.

V gozdih, skozi katere se vozimo v poznem popoldnevu, vlada svež duh po smrečju in smoli, solnčni žarki se love v gostem vejevju in le redko prodro do ceste. Grčarice so že čisto kočevarska vas, ki leži sredi manjše, rodovitne visoke planote, obrobline na vzhodu in zapadu od temnih gozdov, ki gosto preraščajo neizrazite, podolgovate vrhove Nok (1084 m), Grele (929 m) in Medvedjekov gozd (713 m), ki se vrste na zapadni strani vasi. Na vzhodni strani se vleče takisto s stoletnimi šumami prekrito Kočevsko gorje z vrhovi Ložinski vrh (933 m), Slovenski vrh (1040 m), Vršič (933 m), Visoki vrh (856 m), Peščeni vrh itd. Iz temine gostega smrečja se sveti velika stavba, ki ima povsem graščinski značaj: to je menda še nedokončani grad kneza Auersperga, ki si tam sredi divje gozdne samote gradi svoj novi dom.

Za Grčaricami se vzpne cesta v hrib. Precej dolgo rinemo kolesa v ključih navkreber, nato pa se spuščamo v vijugah, že v hladu zopet skozi temne vlažne šume proti Gorenjski planoti.

Pokrajina je kot izumrla. Edino živo bitje, ki ga dohitimo sredi gozda, je mladenka, ki korajžno korači v naši smeri in se prav nič ne straši neskončne samote tega gozda, ki bi oplašila sleherno žensko srce. Ko izvemo v pogovoru, da je hčerka logarja z Mrzlega studenca, se seveda ne čudimo več. Vzrasla je v teh šumah in ta samota ji je tako domača kot mestnim ljudem tivolski nasadi. Pove nam razveseljivo novico, da je prijazni načelnik uprave šumskih posestev v Kočevju

že naznanil naš prihod in da nam je v logarski hiši zagotovljeno prenočišče.

Gotenice leže ob robu razsežne, rodovitne, a le malo obdelane ravnice. Po cesti, ki teče na videz po planem, le z naporom vseh sil vozimo dalje. Nasproti prihajajoči kolesar, ki v urnem diru šine mimo, nas šele pouči, da se vzpenjamo po enakomerno nagnjeni zemeljski plošči, ki se pa na oko zdi ravna, dasi se prav močno dviga v smeri proti našemu cilju.

Gotenice so tipična kočevska vas. Hiše stoje s pročelji proti širšemu trgu, ki ga na gornjem koncu zaključuje cerkev. Naselje je potisnjeno v kot med skalovita pobočja, nad katerimi raste s temnimi gozdovi pokrita gmota Snežnika.

Po hrapavi poti smo zdrčali že na pol v mraku v 2 km oddaljeni Mrzli studenec, kjer je le nekaj hiš in žaga. V hiši šumske uprave nas je prijazno sprejel logar, nam postregel s toplo kavo in odkazal ležišča. Zvečer smo še posedeli v hladu pred hišo in nemo uživali neskončni pokoj pokrajine.

Naslednji dan pa smo že ob 1/2 6. uri na nogah. Goteničani še spe v svojih domovih, ko si mi pod vodstvom našega čuvaja že visoko nad vasjo s tako imenovane »študentovske steze« ogleujemo vas in razglede. Stezo so baje nadelali nemški študentje, ki so hodili prejšnja leta v te kraje na počitnice, obenem krepeč narodno zavest svojih kočevskih soplemenjakov. — Vzpenjali smo se čez tako imenovani Kameni zid (Steinwandl) med skalnimi skupinami, ki so me nekoliko razočarale; ime mi je obetalo več slikovitosti, kot sem je našel, kajti pečine so precej neznatne in tudi strmina sten ni kaj posebna. Iznad »Kamenega zidu« smo kljub čadu, ki je zaradi zgodnje vročine oviral poglede v daljavo, razločili na robu obzorja značilne, dasi komaj vidne obrise Kleka in dolgo gmoto Male Kapele, bliže v vznožju pa se je širila redko naseljena Kočevska krajina, skozi katero se vleče bela cesta od Gotenic proti Kočevski Reki. V grmovju ob poti so zažareli oranžni cveti zlatega klobuka ali kranjske lilije, modri krepeljčki repušca in orlice. Kukavica se je venomer oglašala nekje v bližini in nam radodarno naštevala nabroj bodočih let. V gozdni senci sem opazil bledorožnati kras razkošne naglavke (*Cephalantera rubra*), ki jo tam pri Brežicah imenujejo gozdno kraljico, in blizu nje velike modre cvete glavinca (*Centaurea montana*).

Kmalu smo dosegli rob grebena in prišli do prave pravcate ceste, ki skoraj vodoravno poteka več kilometrov daleč skozi gozd. Sledili smo ji nekaj časa, dokler nismo dospeli do telefonske napeljave, ki vodi preko vrha Snežnika v Čabar; drogovi in žice, ki posredujejo to zvezo, so nam odslej nakazovali smer na naši poti. Sredi gozda so se naenkrat zasvetili rumeni šolnički v okviru temnorjavih, vihrajočih listov — našli smo našo najlepšo orhidejo — Marijin čoveljc. Naš vodnik je zatrdil, da jih je že mnogo videl v teh gozdih. Gazeč skozi ogromne zadruga divjega česna, ki nas je nemalo nadlegoval s svojim ostrim vonjem, smo dospeli do ograjenega brezna »globoke luknje«; tu smo prisluškovali kamnu, ki se je v padcu dolgo odbijal od temačnih sten, preden je premeril globino do dna.

Goteniški Snežnik

Foto dr. A. Brilej

Prevalili smo vrh in se spustili brez poti vprek nizdol na stezo. V teh gozdih se človek zgubi brez vodnika. Hodiš lahko celo uro, pa ne prideš do razgledne točke, ki bi ti omogočila orientacijo. Vodnik, ki hodi prvi, je nenavadno pozoren: otresa s pahljačo, ki si jo je povezal iz praprotja, roso z grmičja, da nam ne premoči obleke. Prodiramo v južni smeri, na naši desnici sta vrha Barnik (1230 m) in Petelinja gora.

Zdajci se je vodnik ustavil. V črni zemlji so bili jasno vidni sledovi velike šape. Malo dalje popolnoma razločni prsti te šape — nedvomno je tu pred nami in sicer pred kratkim koracal težak medved. Hodil je ves čas v naši smeri in zato smo še na mnogih mestih opazili sledove njegovih težkih tac. Kakor povsod v tem kraškem svetu, smo proti vrhu prišli v pečevje. Tukaj mu pravijo Hudičeve stene. Na vrh Snežnika smo stopili kmalu po deveti po 3½ urni hoji. Če ne bi bilo na mestu piramide, bi težko pogodili, da smo na najvišji točki okolice, kajti polno podobnih vzpetin se dviga med kraškimi vrtačami, ki kakor ugasla žrela ognjenikov pokrivajo zaraščeno ozemlje.

Razgled z vrha je omejen. Samo proti vzhodu skozi redko bukoveje deloma pregledaš pokrajino. Kdor je vajejen pestrih in prostih razgledov in panoram, ki jih nudijo naše Alpe ali zasavski hribi, bo na kočevskih hribih marsikje razočaran. Treba se je pač zadovoljiti z drugimi užitki, ki jih v obilici nudi to zaraščeno sredogorje. Mislim, da bi se izplačalo izsekati nekaj dreves, ki rastejo ob prepadni vzhodni steni

Goteniškega Snežnika, in napraviti lestvo ali razgledni stolp na vrhu smrek, ki zapirajo poglede proti zapadu. Kajti s te točke, ki je daleč naokrog najvišja, bi se odprl zanimiv razgled po neskončnih gozdovih v nadvse mikavni okolici. Segal bi pa najbrž še daleč po dolenski in hrvatski zemlji ter prav gotovo do gorenjskih snežnikov.

Po kratkem odmoru nas vodi naš logar navzdol. Spuščamo se kar vprek med visokim praprotjem; naš vodnik nam razkazuje mesta, kjer spomladi zalezuje petelina in na jesen lovi polhe; kajti v teh gozdih je mnogo teh malih živalic, ki jim domačini zaradi dragocenih kožuhov, še bolj pa zaradi slastne in mastne pečenke strežejo po življenju.

Ogledujemo si spretno postavljeno past za kuno; stopajoč po veji, na kateri visi vaba, sproži žival pokrov, ki jo stisne in zadavi.

Pridemo do kočee sredi gozda, ki v svoji preprostosti ne nudi drugega kot zasilno ležišče in varno streho ob neurju. Toda kako prijetno bi človek preživel v njej nekaj dni, opazujoč tajno življenje gozda in prisluškujoč utripom narave v njenih najbolj samotnih in prvobitnih predelih! Nedaleč je hladen vir, ki daje odlično vodo. Nemara bi zagledal kdaj iz daljave medvedko z mladiči; nemoteno bi lahko opazoval srne in jelene, ko ližejo sok v solnicah, t. j. votlih deblih, napolnjenih s soljo, ki se niže doli cedi iz luknjic v štoru.

Vse polno malinovega grmičja, ki bo čez dober mesec rodilo obilo sladkega sadeža, raste v goščavah ob poti. Po bližnjicah se naglo spuščamo v dolino, kjer nas zajame žar opoldanskega solnca. Ob času kosila že sedimo v Gotenicah. Gostilna je polna domačinov, ki iz polnih vrčev srkajo dokaj hladno pivo in z napeto pozornostjo poslušajo vesti o velikih dogodkih na vzhodu. Iz plemenite odmaknjenosti in čudovite samote gozdov smo naenkrat prestavljeni zopet v oni svet, ki smo mu za eno noč in pol dneva ubežali...

V zgodnjem popoldnevu nas nosijo naša kolesa skozi prelepo pokrajino odprtih logov proti Kočevski Reki, ki je menda ena naj-slikovitejših kočevskih vasi. Od cerkve sv. Frančiška opazujemo z nasladi in vneto slikamo to mično, na hribu okrog vitke cerkve ležeče naselje. V mlačni, malo prenizki vodi, ki nikakor ne zasluži imena reke, skopljemo svoja oznojena telesa. Na mostu nad nami bobniyo koraki kočevskoreške mladine, ki v črnobelih krojih koraka po cesti, prepevajoč bojne pesmi svojega rodu. Osveženi in prerojeni se spuštimo v borbo z bridkimi in dolgimi strminami Štalcarskega klanca ter zdrknemo nato brez truda v jadrnem spustu v dolino, vsi očarani od prelepih pogledov na pisane, v solncu žareče hiše in polja okrog Mozlja, Črnega potoka in Livolda. Kmalu nato se zasvetita v daljavi visoka stolpa kočevske cerkve in bele hiše kočevskega mesta, ki pokojno leži pod temnimi vrhovi Fridrihštajna.

Goteniški Snežnik ne bo nikoli izletna točka za široke sloje planincev. Predvsem zaradi tega, ker nima razgleda in je težko dostopen. Toda oni, ki ljubi samoto in neskončni pokoj stoletnih gozdov in rad opazuje njihove plahe prebivalce, bo obiskal te odmaknjene predele in si bo do vrha napolnil dušo in pljuča z njihovim osvežujočim dihom.

Žlebičje na Mali gori

Foto Jos. Kunaver

Pavel Kunaver:

V podzemski svet!

Prijatelj, ki premišljuješ, kam bi usmeril svoje korake in izlete, ne pozabi, da pripada Ljubljanska pokrajina v pretežni večini kraškemu svetu. Kako lepa je ta zemlja na svojem površju, to je v zadnjih mesecih že marsikdo doživel, ko se je povzpел na samotne in tihe vrhove Krima, Vinjega vrha, Slivnice, Velike in Male Gore in na vrhove tam okoli Kočevja. Toda Kras ima poleg svojega površja še svoje lepote v notranjosti, skriva v mogočnih skladih apnenca velike jame in prepade in po čudovito zavitih in še večinoma neznanih potih vodi tam globoko spodaj kraške reke. Res se je mnogo jam preiskalo, a v premnogh so bili to le kratki obiski maloštevilnih ljudi, večini naroda pa je skrivnostni svet Krasa ostal še vedno neznan. To pa je velika škoda, ker kraška priroda je v marsičem ravno tako mogočna kakor planinska. Je pa po večini še vsa nepokvarjena, in človek, ki išče samote in miru, ki želi videti veliko delo prirode, delo vekov, ki so bila v pradavnini in bodo v bodočnosti, ko človeka morda ne bo več na zemlji, bo našel v jamah in ob jamah in že pri samem potikanju po samotnih gozdovih, kjer bo ob spremstvu domačina iskal temnih vhodov, tisti mir, ki ga v zadnjih letih v naših planinah že ni več našel.

Namen teh vrstic je naštetih samo nekaj laže dostopnih jam, ali vsaj vhode v nekatere posebno zanimive prepade. Priporočam pa,

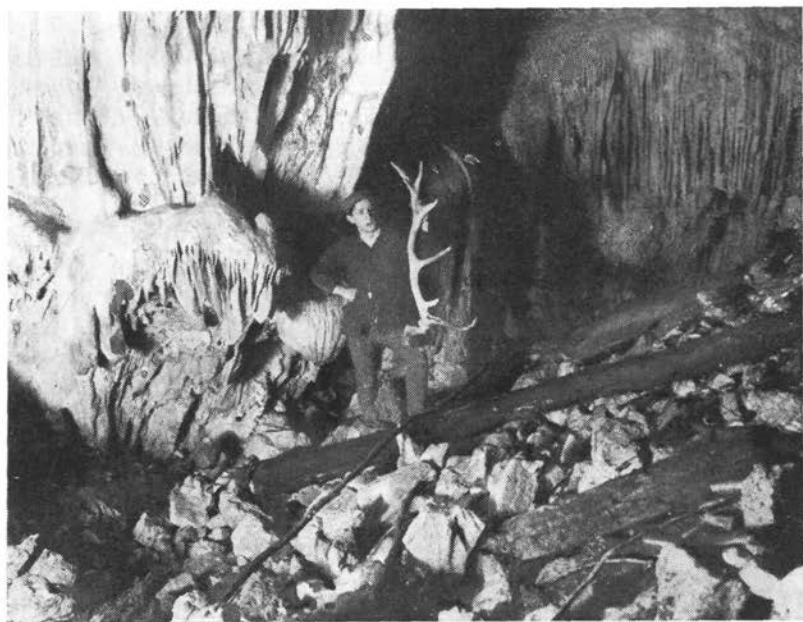
da se za obisk jam in za užitek kraškega miru nekoliko drugače pripraviš kakor za planine. Imej vedno trdno obuvalo in dobro nakovano. Poleti vstopi v jamo ohlajen, ker najdeš v jami včasih za dvajset in več stopinj nižjo temperaturo. Karbidka je najboljša svetilka za jamo. Električna svetilka ne izda v večji jami. Rezervna sveča vedno prav pride. Po obisku v večji jami se prileže v gozdu ob romantičnem vhodu daljši počitek. Kdor je prišel iz mesta iskat miru in lepote, ju bo tam gotovo našel, ker jame po večini niso ob velikih cestah in ob naseljih, ampak dobrotna naroda jih je posejala kakor nalašč po čudovito samotnem svetu naše lepe zemlje. Zato ti priporočam, da se osamosvojiš in vzameš s seboj veliko čutaro vode ali druge božje kapljice. Ob prijaznem ognju, ob katerem si boš sam skuhal, kar ti je drago in kar znaš, boš preživel nepozabne urice, pa če jih prebiješ v prijetni, nepreglasni družbi ali v družbi dobre knjige, ali pa, kar je najlepše, ob tihem razmišljanju in dvogovoru s narodo samo, ki te vsa skrivnostna obdaja.

Priporočam ti, da se n. pr. seznaniš z zanimivima jamama Lednico in Skednenico nad Preserjem. V krimskih gozdovih ležita. Krim, ki je sedaj poln živahnih družb, harmonik in kitar, ti bo ob teh jamah še vedno stari, tihi, pomirjujoči Krim. Njegovi gozdovi so tako dobri; le ne beži iz njih takoj, ko si obiskal te dve jami, ki sta obiska vredni, dasi zanje ne potrebuješ svetilk.

Prečuden je svet med izviri Ljubljaničice in Logatcem. Številne so tam manjše jame, za katere vedo domačini. V gozdu vzhodno od Logatca pa leži malo znana, a tako lepa Kolešivka, ogromna udrtna, ki je nastala nad podzemskimi, a še vedno neznanimi tokovi Ljubljaničice. Strma pobočja, deloma skalne stene vodijo v skrivnostno dno. Na njem stojiš nebogljen, čisto blizu največjih skrivnosti Ljubljaničice, a do njih ne moreš. Kateremu rodu bo usojeno najti pot do njih? — Tam za Logatcem, ki sam že kaže posebnosti s ponori Logaščice, za vasjo Matinj hrib, je vhod v prepad Gradišnico. Vanj ne moreš, ker pot vanj spada k velikim podjetjem; a žrelo samo sredi tihega gozda je vredno obiska. Okoli 236 m globoko se pogrezne pod teboj med skalnimi stenami zemlja. Vrzi večji kamen dol in grom, ki bo donel iz prepada, ti bo segal globlje v srce kakor moje uboge besede. — S postaje Planina imaš komaj tri četrt ure do najmogočnejšega prizora, ki ti ga na prvi pogled nudi naš domači Kras: Vranja jama zija sredi gozda. Vhod v podzemlje tvori skoraj sto metrov globok udor — udor nad podzemsko Ljubljaničico, — v eni izmed sten pa zija nad 50 m obsežen, velikanski skalni obok kakor vhod v pekel. Pa prideš skozi goščavo, ki mestoma spominja na pragozd, po skalovju še kar lahko dol in še dalje pod obok v jamski mrak in v silovit podzemski dom s krasnimi svetlobnimi učinki. Če si razpoložen, boš v steni našel izhod in se boš po ozkem hodniku prebil — v Mrzlo jamo in presenečen obstal nad samim Planinskim poljem, polnim požiralnikov in podzemskih jam. Le četrt ure od vhoda v Vranjo jamo najdeš proti zapadu jamo Skednenico. Ni ga, ki mu ne bi ugajala ta zanimiva jama, kjer greš pri eni strani noter, prideš pa ven v dnu globokega lijaka

pod lepim skalnim obokom. Pa vas Laze pod postajo ima prelepo kapniško jamo Mačkovko; in v gozdu se skriva vhod v Logarček, 2400 m dolgo, lepo kapniško in vodno jamo, v katero pa je mogoče le po lestvicah.

Cerkniško jezero pozna večina naših ljudi le po imenu. Jaz vam pa povem, če niste preživeli na tem jezeru raznih letnih časov in večerov in juter in se niste potopili v skrivnosti obeh Karlovic, Okenca in Svinjske jame, če niste videli Vranje jame, požiralnikov v popolni suši in ob času, ko se duše od preobilne vode, če niste preživeli v tihoti kakšnega dne v skrivnostnem Zadnjem kraju, če ne poznate

V dnu Široke jame nad Dobropoljem Foto Jos. Kunaver

Otoka (ne samo Goričice), prekrasne pokrajine od tu pa do vasi Gorenje jezero in številnih skrivnih izvirov pod Križno goro, potem ne veste, da se more Cerkniško jezero res šteti med najlepša in najčudovitejša jezera na svetu. Tam se človeku od čudovite površinske lepote vedno obrne pogled tudi na enako globinsko vrednost pokrajine. — Nad jezerom pa je Križna jama. S kolesom se danes pripelješ tik pred vhod. Velik del jame je čisto lahko dostopen, a tako lep in mogočen, da ti bo zapustil s svojim zadnjim jezerom — preko katerega brez čolna v najlepši del ne moreš — z medvedovim rovom, s Kalvarijo, z neštevilnimi sigastimi banjami, zadnjim divjim požiralnikom podzemske rečice in drugimi posebnostmi nepopisen vtis.

Za Križno goro leži Loška dolina. Malokdo pozna njene velike izvire, ki prinašajo na dan podzemsko vodo okoliških mogočnih gora,

in silni ponor in jamo Golubino, ki požira vso vodo te kotline! Pa obisk Loškega polja se izplača in danes je po krasnih cestah s kolesom tako lahko mogoč!

Na jugovzhodu od Grosuplja je Kopanjsko polje. Preko njega se vijejo skrivnostni potoki in izginjajo. Vse gore tam okoli so preluknjane in vodijo vodo h Krki. Že okoli gradu najdeš mnogo požiralnikov. A okoli postaje Predole je svet kar posejan s kraškimi zanimivostmi. Med njimi so največje Zatočne jame, v katerih izginja po kratkem površinskem teku skrivnostna Šica. Prav blizu postaje je 84 m globoki prepad Marjanščica. Grom skal, ki jih boš zalučal vanj, ti bo mogočno potrdil mojo navedbo o globini. Lep je tudi lahko dostopni Kevderc.

Po gorah in ob vznožju gora, ki obdajajo Dobrepolje, najdeš premmnogo jam, od katerih so nekatere prav lahko dostopne. V jami pri Podpeči prideš do podzemskega potoka; pri Kompoljah do tihe podzemske vode, v kateri se zabliska tu in tam belo telo skrivnostnega proteusa; pri Potiskavcu lahko dolgo telovadiš po čudovito oblikovanih podzemskih kanalih. Nad Podpečjo pod Kamen vrhom se po vrvi lahko spustiš v ne pretežno dostopno Sovjo jamo na Juntosovem lazu, ki ima divno zasigano stransko jamo. Nad Zdensko vasjo prideš lahko na zanimivo planoto Pleh in Planski vrh z mogočnim vhomom v globoko Široko jamo. Ne daleč od tam je silni prepad Okroglica, manjših prepadov pa nič koliko: Okolica Velikih Lašč ti nudi lahko dostopno Vodnico, nad Retjem pa je vrsta s kratkimi lestvami lahko dosegljivih malih, a lepo zasiganih jam. Med množico večjih in manjših prepadov nad Ortnekom ti bodo na Velikih Poljanah pokazali večje jame, v katerih se je skrival bedni naš narod ob turških navalih. Pri Žlebiču se lahko plaziš skoraj 800 m daleč ob podzemsko tekoči Tržišci v jami Tenteri.

Bližnja in daljna okolica Ribnice je za jamarja zelo mikavna. Čudoviti so posamezni izviri in ponori rečic tega polja! Na gorah pa neštete preiskane in nepreiskane jame. Mogočno je žrelo silnega prepada Žiglovice. Podjetnemu se nudi na Veliki gori pohod v prekrasni ledeni jami. Najboljše izhodišče je v Jelenovem žlebu. Ugoden čas za obisk je pomlad in zgodnje poletje, ko so stene in strop okrašene z venci velikih in malih ledenih sveč. Lednik pa ostane v teh jamah tudi preko poznega poletja in jeseni. Kočevske jame sem našteval na drugem mestu. Toda zapomni si: ta svet je človek komaj začel spoznavati. Tu je še premmnogo dela, premmnogo zanimivosti za raziskovalca kakor tudi za običajnega ljubitelja nepokvarjene prirode. Še je mnogo krajev, ki jih množice niso odkrile; še je premmnogo prostora, kjer vlada sveti mir. Le veter pošumeva preko širnih gozdov in kraških gora in nad vhodi nešteti podzemskih žrel. Premmnogo je še krajev v naši zemlji, kjer najdeš divne prostore, če si malo podjeten in si znaš sam malo postreči, če si znaš sam zakuriti v samoti in če je v tebi malo Robinzonovega duha. Zato hajdi na Kras! Odkril boš mnogo, mnogo več, kakor sem ti mogel v teh skromnih vrsticah povedati.

Med gorjanskimi kosci

Najlepše je na Gorjancih ob času gorske košnje. In to je tam okoli Velikega Šmarna. Mesec avgust je praznik za dolince in podgorce to- in onstran gorjanskih bregov, za tiste, ki imajo gori svoje senožeti in pašnike, in za one, ki jim je košnja zaslužek.

Po naših košenicah.

Hudoklinov dom pri Sv. Miklavžu je poln turistov. Podjetno se suče marna gospodinja Mančka, očka Nacek pa modruje o divjadi, o tihotapcih in o graničarjih.

Sv. Miklavž za Hudoklinovim domom je dovolj odmaknjen od teh novotarij in mirno zre v razgibano podnožje. Skoro sedem sto metrov nad romantično strugo gorjanske hčerke Pendirjevke se je naselil. Vrh strmega roba se iz gostega bukovja beli njegova cerkvena. 969 m nad morjem. Razgled iz stolpnih lin je vreden truda po vijugastih stopnicah do zvonov. Snežnik, Triglav, Grintavec, Boč dosega oko in se izgublja v nedogled Savskih ravnin. Za tem silnim obročem pa naši griči in holmi, kronani z rdečimi cerkvicami, belimi hramčki in pisanimi naselji; med njimi se zvija srebrni trak Krke, vmes se skrvaajo mrki gradovi in bogate graščine, samevajo zelene pristave in se smehlja plodno dolenjsko polje.

Čar gorjanske prirode in domačnost planinskega zavetišča privabljata vedno več izletnikov. Tod nabija mladina žogo, tam polega družba v vedrem razgovoru, eni se sončijo, drugi so poiskali senco, tukaj pesem, tam smeh.

Med živahno planinsko vrvenje pred in za domom se vpleta pesem gorjanskih koscev, ki na robu širne košenice nabijajo svoja rezila v senci stoletnih bukev, da bi tem laže in hitreje pripravili gorjansko zeljad ter jo speljali po izpranih kolovozih na svoje dolinske domove. Napočil je čas gorjanske košnje in vse košenice so polne marljivih mož in žena, fantov in deklet, ki od zore do mraka vihte bridke kose in zobate grablje. In ta vzduh na soncu se parečih planinskih trav! Čudovita, svojevrstna dišava poznopoletne gorjanske narave.

Dokler ni mrva v dolini, ostanejo kosci na Gorjancih. Oskrbujejo se sami. Divje češnje, črne kožužek, ki so sedaj dozorele tam za Jezeri in Črno liso, so jim prijetna sprememba v enolični prehrani. Prenočujejo kar v kopicah, ki jih naslednje jutro spet raztrosijo sončnim žarkom in planinskim sapicam v objem. Doli pri »Jezerih« na koncu Miklavževe košenice zvečer zakurijo in zapoje ter radi pokramljajo z gorjanskimi izletniki, ki so tiste večere njihovi stalni gostje.

Pa tudi pod domom žari kres v zvezdnato nebo in obiski se menjavajo. Ko ogenj že ugaša in pesem pojema, se iz Miklavževih lin nenadno oglasi ubrano petje gorjanskih zvonov. Kosci so, ki

oznanjajo dolincem svoje zadovoljstvo in brezbrizno srečo. Težko bi našli človeka, ki bi jim ne zavidal! Ob tabornem ognju, ob plahutanju netopirjev in ob zavijanju sov se skušajo njihovim čustvom pridružiti vsi, ki jih uspava pritajeno ljubimkanje vitkih bukev s prešernimi vetrovi.

Posušeno seno zlože pridne roke v sloke visoke kopice, ki jim je mozeg dolga rogovila. Da jih vihar ne prevrne, jih podpro še s štirimi koli. Prevažanje v dolino po strmih, izjedjenih potih je vse prej kot prijetno. Namesto zadnjih koles, ki so sneta, drsa voz le s suro po napetem pobočju. Drugače bi z onih strmin ne bilo mogoče spraviti sena v dolino.

Strmino čutiš v kolenih, če jo po bližnjici ubereš od Miklavža na Trdinov vrh, 1181 m. Višinska razlika dobrih 200 m še nekaj časa odmeva v sklepah. Pa na razgledni stolp, ki je bil iz vojaških razlogov postavljen že pred leti, se kljub mehkim kolenom in pomanjkljivi lestvi mora povzpeti vsak pravi gorjanec. Seveda, če ne pozna omotice!

Razvalini dveh cerkva ga čuvata. Zdaj sta vsaka v drugi državi. Okoli njih gost venec drevja, odprt le na jugovzhodno stran. Bela Krajina se koplje pred opazovalcem v soncu, zagrebške kupole se blešče, Kolpa vabi, Klek dremlje in tam v dalji bosenske gore in obalni Velebit, ki zakriva očem sinji Jadran.

Nad Pendarjevko in Kobilo, gorjanskima soteskama doli pod Sv. Miklavžem in Ravno goro, se proti severovzhodu nateže dolgi gorjanski hrbet, ki se nad Kostanjevico neznatno usloči v mogočni, kopasti Opatovi gori.

Vsa votla je Opatova gora. Sedem podzemeljskih jam s čudovitimi kapniki in apneniškimimi tvorbami je znanih, kdo pa ve, kaj se še skriva v neraziskanem, tajinstvenem svetu. Ljudska vera trdi, da je bližnja Kukova gora (Trdinov vrh) polna vode. Bog bo kaznoval grešno dolino, ko mu bo dovolj potrpljenja, gora se bo odprla in zgodilo se bo...

Košata so severozahodna gorjanska pobočja, tako zvana »kranjska« stran; planinski pašniki so bolj redki, zato pa so vrhovi in onstranski bregovi manj šumoviti in polni prostranih košenic, ki se natežejo ure in ure daleč. Pozimi idealna smučišča! Obrobljajo jih povsod krasne, kot sveča ravne in nebotično visoke bukve. Doživljajo častljivo starost.

Gorjanska bukev, kras dolenske zemlje! Bodisi drobna ali debela, utrjena v stoletni borbi z viharji ali mlada kot jutranja rosa, vitek in zadivljajoč je njen stas, gladka je njena koža, košata ji je glava. V Blaževem brdu rasto najlepše. Žal sta njihova lepota in njihovo bogastvo pred nedavnim mnogo utrpela.

V tistem koncu je tudi razorani Polom, domovina čudodelnega gorjanskega korena. Divja goščava, studenček Globočice, državna meja. Onstran na prvi košenici že suše seno belokrile Žumberčanke. Široka premetača jim čuva nežno polt pred žgočim soncem.

(Konec pride.)

Kurešček 833 m

A. Farkaš:

Na Kurešček in preko njega dalje

Človek, ki je po nesreči izgubil večino premoženja, se s tem večjo ljubeznijo oklene majhnega imetka, ki je še ostal njegova last. V tem malem išče nadomestilo za vse ono, s čimer je razpolagal poprej kot bogataš. In neredko se pri tem zgodi, da v malem tudi najde — veliko! Več, kakor si je mogel kdaj koli poprej misliti.

Na sever in vzhod so nam vrata zaprta; odprta so pa proti jugu in zapadu. Tu hočemo sedaj najti nadomestilo za vse ono, kar je poprej tisočere od nas vabilo nedeljo za nedeljo. In mislim, da ga bomo našli v veliko večji meri, kakor pričakujemo!

Kurešček, Krvave peči, Vrbica: sama imena krajev, ki smo jih komaj začeli dobro spoznavati. Šele zadnja leta so te izletniške točke pričele živeti in mnogo je bilo potreba truda, preden so njih skromna imena jela vzbujati pozornost. Danes pa, ko smo takorekoč prisiljeni obrniti svoj pogled v ta zakriti svet, zavzeti ugotavljamo, kar smo končno morali spoznati: da je ves obraz slovenske zemlje tako neskončno lep in da je na njem ni ne pege ne madeža.

Zakrimski svet pa je sploh posebnost zase: v malem hrani zbrane vse raznovrstne lepote slovenske zemlje in jih kakor na tekočem filmu pričara izletniku pred oči, zlasti če ta nameri svoje korake po poti Ljubljana-Želimplje-Kurešček-Mokrec-Krvave peči-Iška.

Iz Ljubljane švigamo v avtobusu naglo kot puščica po ravni cesti sredi ravnega barjanskega sveta tja proti Igu, kjer julija meseca

polja zorijo kot samo suho zlato in od koder se vitko jelovje vzpenja po pobočjih Krima in Mokreca. Pri Martinovi kapelici napravimo ovinek na levo, kjer v roju studentev prišumi Iščica na dan — močnejša ob izviru kakor pozneje ob izlivu! — Tja proti Kremenci in dalje spemo ob vznožju hriba po beli cesti, do katere se je gozd pomaknil, da se pogovarja s poljem in travniki na drugi strani. Dvakrat presekamo Želimejščico in ozko želimeljsko dolino, pa smo v Želimljem pri Čotu, kjer bo treba iz vozila stopiti in vzeti pot pod noge.

Od Čota na Kurešček se bo pot trikrat sunkoma pognala: prvič po lepem mešanem gozdu, ki ga v zgodnji spomladi prekrijejo snežinke telohovega cvetja in kjer maja meseca zakimajo vijoličaste orlice, drugič po seči proti zaselku, ki se mu po krivici pravi Hudi Rogatec, saj je ni zlepa tako mikavne in prijazne vasice, in nazadnje v najbolj strmem klanecu proti planinski koči. Dvakrat bo medtem stekla steza po ravnem kakor za oddih — po gozdu najprej in potem po senožetih, tako da izletnik še vedel ne bo, kdaj je hodil uro in četrt, pa se bo že znašel pred planinsko kočo na Kureščku — na svojem prvem cilju.

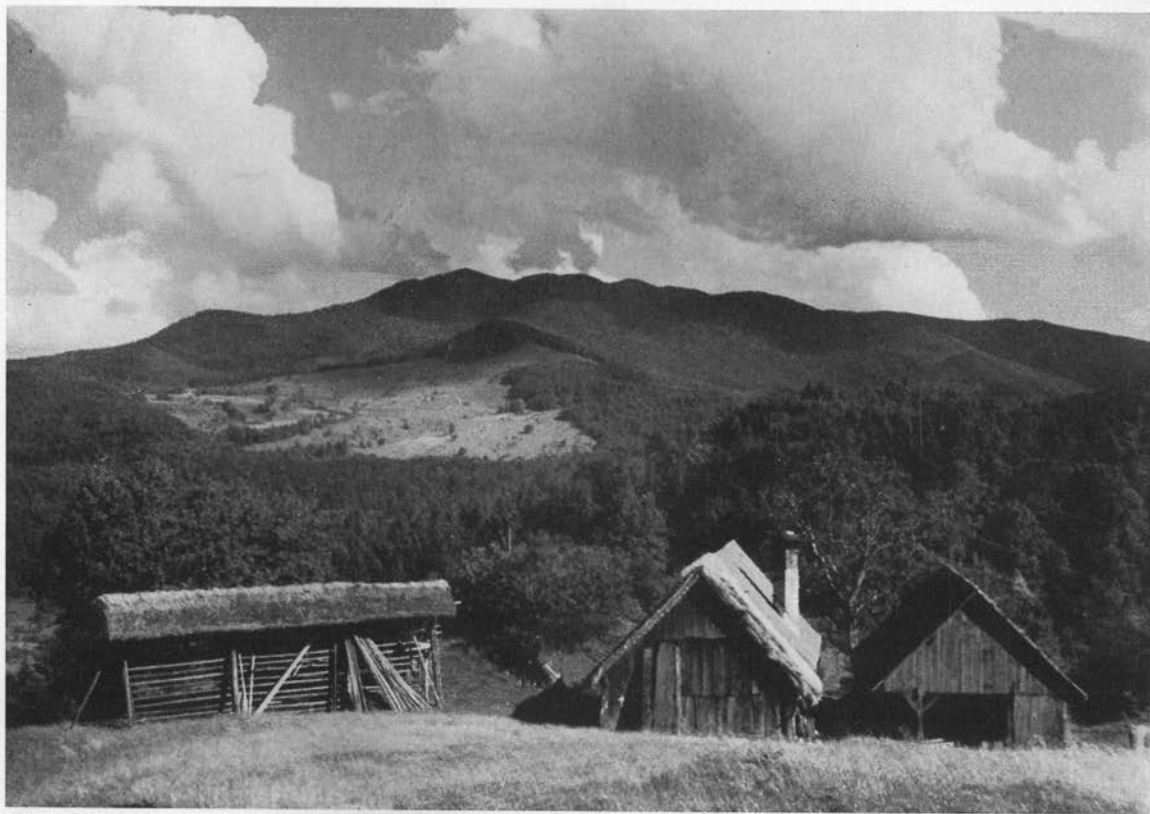
Prava tura je ta pot, čeprav jo lahko premaga tudi otrok. Sprva se potnik polagoma vzpenja po samotnem in zaprtem gozdu, kakor bi se od veje do veje poganjal navzgor. A čez pol ure se pot nenadoma prevrže čez sleme in zaokrene ob pravem pravcatem prepadu, iz katerega se globoko doli oglašča neviden potoček, ter se vije navkreber proti solncu, proti razgledom, ki čakajo v vsem bogastvu že na planoti pred Rogatcem. In poslej v solncu po ravnem, v solncu navzgor — dalje, dalje proti planinski koči in mimo nje k Marijini cerkvi na samem vrhu Kureščka!

Kakor je pot iz Želimlja na Kurešček prava tura, tako je tudi Kurešček pravo planinsko doživetje.

Svež gorski zrak, ki širi nosnice in poganja kri v obraz, zrak, ki puhti iznad prostranih senožeti in si nabira šmarničnega peloda v maju in jagodovega vonja v juniju, v katerem dehti zoreča trava in pokošeno seno, zrak, ki bije vate od vzhoda, ko zašumijo vrhovi v sosednjem Mokreću in v žgoči vročini migota proti sinji modrini, kakor bi zemlja puhtela v samo nebo: to je Kurešček!

Žarko solnce, ki se zjutraj predrami za sv. Ahcem, plane s svojimi prameni čez gozdove in polja in potrka na okna planinske koče, da se zaiskre na vzhodni strani, samo pa se počasi zapelje čez horizont in prične nagibati proti lesóvom na zapadu, da padajo čez senožeti daljše in daljše sence in se Marijina cerkva beli tja do Šmarne gore ter vabi Ljubljance, naj pridejo drugi dan v svate: to je Kurešček!

Kraj planinskega solnca in zraka, nemara najlepša razgledna točka od vseh, kar nam jih je ostalo, torišče naše tisočletne zgodovine, ki je poosebljena v bližnjem Turjaku, središče umetniškega ustvarjanja davnih stoletij, ki si je v sosednjih cerkvah pri sv. Miklavžu na Visokem, pri sv. Petru na Vrhu, pri sv. Marjeti na Golem ter v turjaški kapelici postavilo trajne spomenike, edinstvena božja pot

Krim od zapada

Foto Janko Skerlep

Večer na Kureščku

Foto Janko Pogačnik

Kraljice miru in torišče uslišane živovernosti naših prednikov — to je Kurešček!

Da, to dvojce zlasti: prvo in poslednje! Razgled s Kureščka in torišče uslišane živovernosti dela iz tega hribčka — naš simbol!

Kakor pisana preproga je svet okoli Kureščka, pester mozaik hribov in dolin, preprežen s srebrnimi nitmi belih cest, ki teko čez zelenje gozdov in travnikov mimo plodnih njiv od vasice do vasice kakor jadrne misli. Sredi preproge je v materinski skrbi dvignila glavo iskreča se Ljubljana, okoli in okoli pa so se kot čuvarji razvrstili vrhovi Kamniških planin, Karavank in Julijskih Alp z očakom Triglavom v sredi, pa Mrzlica, Kum in Gorjanci, Kočevski hribi in Notranjski Snežnik!

In iznad te zemlje kipi Kurešček proti nebu kot pobožna misel. Nedaleč od cerkvice se sicer suši zajetna bukev s krivenčastimi vejami, odkar je vanjo udarila strela; cerkvice sama pa je preživela vse viharje in nevihte. Zagorevale so kraj nje grmade, ki so javljale Ljubljani turški vpad od juga, — a tudi ugašale; romarji so prihajali in potolaženi odhajali; zlo je zapretilo in — izginilo. Cerkev na Kureščku je dokaz poplačane živovernosti naših prednikov.

In tako moli v Marijinem svetišču na Kureščku vsa naša zemlja, ki je tu gori z enim samim pogledom zaobsežena, v en sam dih zajeta...

S Kureščka pelje pot nizdol tja proti Mokrecu, kjer se zdi, da je konec sveta. Pa je Mokrec samo spuščen zastor, za katerim nam je drama naravnega razvoja in snovanja pripravila novih in novih lepot.

Kar čez senožeti! Ne po poti tja proti Sekiršču ali Purkarčam, kakor utegnejo svetovati domačini, ampak naravnost proti zapadu,

kjer bela cesta v zvedavih ovinkih kuka izza mokriškega lesovja. Ni še todi shojene poti in markacije manjkajo. Za oboje se bo treba zavzeti, saj je vabljava že sama na sebi pot, ki se bo vila med rušami in košenicami, med grmovjem in kotličastimi jamami, pravimi kraškimi vrtačami z globeljo v sredi, skozi katere se odteka voda v podzemne labirinte izvotljenega apnenčastega sveta.

Dobrih dvajset minut hoje in cilj je dosežen: cesta, ki pelje preko Mokreca v Krvave peči.

Mokrec je mlajši brat gozdnatega očaka Krima; če gledaš nanju s klanca med Rogatcem in planinsko kočo na Kureščku, se ti zazdita naravnost kot dvojčka, tako si sličita domala v vseh potezah.

Mokrec doslej ni bil vreden peresa, ki bi zdrselo po papirju njemu v slavo. In tako je živel sam vaše zakopan svoje bogato življenje: tu so pele dan za dnem sekire, rebla vitkih jelk so padala drugo za drugim in se valila po pobočjih v dolino, tu so zorele maline, tu se je nešteta divjad skrivala po lesovju in pasla po jasah: pravi lovski paradiž. Šele v zadnjem času so začeli smučarji prestopati meje njegovega kraljestva, ko so drseli po njegovih obronkih mimo Velikih senožeti skozi Sive doline dalje proti vasi Škrilje — in s tem je bilo vse končano.

Pa je vendar Mokrec tako privlačen tudi v poletni vročini, zlasti za izletnika, ki je prostovoljno ali neprostovoljno imel na pretek solnčne kopeli po kureških senožetih. Najbrž ne bo prilezel medved Miško iz brloga, morda izletniku tudi ne bo dano videti sladkega nektarja, ki se utegne poleti pocediti iz jelkovih iglic v takem preobilju, da kaplja kar po tleh in se od njega lesketa zelenje okoli debel; morda tudi ne bo doživel nevihte v Mokrcu, ki upogiba kipeča debela kakor bilke ter vpleta blisk in grom v neugnano šumenje lesovja — pa vendar ura hoje po senčnem gozdu, v zraku, ki je ves prepojen z ozonom in dehti po eteričnih oljih hlapljive smole, pomenja doživetje za prsi, doživetje za srce!

Dobrih deset minut nad Krvavo pečjo preneha mokriški gozd in s senožeti na zahodnem pobočju se odpira prelep razgled v veliko-laško in ribniško stran. Doli v dolini pa v varstvu cerkvice sv. Lenarta kraljuje vasica Krvava peč. Radi ponovnih požarov so vse strehe pokrite s svežo opeko, kar se tako čudno prilega krajevnemu imenu, ki sicer poteka od velike lisaste skale v bližini; pripovedka ve povedati, da ta skala rdi od krvi junaških krvavopeških deklet, ki so raje poskakale v prepad, kakor bi padle Turkom v roke.

Pri Krvavi peči je konec idile; tu se nepričakovano pričinja divja romantika visokega alpskega sveta.

Pot od Krvavih peči do Vrbiče je poglavje záse, ki zasluži podrobnejših opisov na drugem mestu. Pod samimi odsekanimi stenami pelje več kot uro hoda dolga steza skozi svetišče nedotaknjene pragozda mimo trohnečih debel in razritih strug, po katerih v času naliva drevijo hudourniki v divjo globel proti šumeči Iški, dokler se pot ne spusti do sotočja Iške in Zale, ki se mu pravi Vrbiča. Vasici Mikči in vidovski Osredok na nasprotni strani globeli se zdita

kot spomin na daljnje življenje vsakdanjosti, kateremu se človek odmika vedno bolj, da se staplja s narodo, ki je razvalila vse te mogočne gorske sklade in podrla strop nad razsežno kraško jamo; tako je najbrž nastala romantična kotanja krvavopeške udorine. Kot spomenik teh velikih dogodkov v pradavnini si je naroda sama postavila iglasto samotno skalo, ki kot neke vrste obelisk kipi v zrak ob izlivu Zale v Iško.

V Vrbici kaže Iško prebresti in ob desnem bregu Zale napraviti nekaj korakov deloma po strugi deloma po kopnem do svežega izvira hladne studenčnice, ki v rahlem curku pripolzi s skale, obrasle z rododendronom. Tu je najlepši in najprikladnejši prostor za kratek odih.

Kakor Krvave peči, zasluži tudi soteska Iške, da ji kdo posveti zanosen opis. To je najromantičnejši del vse naznačene ture. Steza se vzpenja in pada ob zelenkasti Iški, ki se poganja v brzicah in odiduje v tolmunih sredi odsekanih debri in tesni. Motivi, ki jih človek srečuje ob poti, čakajo fotografa in umetnika s čopičem: Sovodenj, Kozlove stene pa Grabljice in Iška v vsem svojem toku: to vse pomenja enega od najlepših koščkov naše zemlje in naravnost edinstven kot ljubljanske okolice.

Opisana pot čez Kurešček v Iško bo dala turistu največ užitka ter mu pokazala v pestri zapovrstnosti najrazličnejše motive: idilo in romantičnosti, položne gričevnate oblike in odsekane stene gorskih masivov, prostrane planinske senožeti in gozdno razkošje, pa stisnjene doline in razgledne vrhove: kakor bi se po poti v drobcih primaknila k njegovi nogi vsa slovenska zemlja — ona, ki se je v celoti razodela njegovemu očesu z vrha Kureščka.

Kolesarjem bi priporočil varianto, ki pride zanje v poštev. Najprimerneje je, pripeljati se s kolesom do vasice Iška, kjer se kolesa shranijo, od tod se ubere pot mimo cerkvice sv. Jederti ali »od Šale« navkreber pod Stražo proti vasi Škrilje in dalje na Kurešček, od koder se preko Mokreca in Krvavih peči skozi Iški Vintgar vrne v izhodišče.

Lipovšek Marijan:

Po Menišiji in Bloški planoti

»Tipični Slovenec ni samo dolinec ali planinec, ampak je posrečena kombinacija obeh. Enako dobro se počuti med gorami, v dolinah ali pa v ravninah, s čimer dokazuje in čuti zavedno ali drugače, da je njegova domovina kljub vsem nasprotjem nekaka enota. Ali ne značijo stare cerkvice, posejane po gorskih rtéh in skalnih višinah popolno vzajemnost gora in ravnin v Sloveniji?«

Tako je svojčas napisal neki tujec, ki je nas Slovence opazoval z odprtimi očmi. Dasi so se marsikateri planinci skušali držati zgolj visokogorskega sveta in so le v njem iskali smisel in smoter svojega udejstvovanja, ni bilo mogoče človeku s srcem, odprtim za lepoto naše zemlje, in z željo, dojeti bistveni značaj slovenske krajine, navezati se zgolj na tisti, sicer čudoviti, neizmerne razlike in spremembe nudeči košček gorske zemlje, ki leži ob Savinji in Savi. Kajti od vseh strani so zlasti nas Ljubljance vabile krasote, sicer pohlevnejše po številkah,

ki so označevale višinske kote v specialkah, toda po svoje nič manj mikavne. Res smo poletja preživljali večinoma v skalah. Toda na pomlad, jeseni in pozimi! Kdo se ne spominja mirnih dni, polnih barvnih simfonij, tam na jesenskem Barju? Ali snežene zime tam v Polhovgrajskih Dolomitih ali pomladanskega razkošja med drevoredi cvetočih češenj kje v zasavskih hribih? Bogastev polni so bili izleti, na katere smo hodili, pobožno sprejemajoči vase sliko čudežne slovenske dežele, ki je v naših dušah šele na ta način dobivala svojo pravo podobo. In če smo med turami, na katerih sta pela le klin in kladivo v borbi za težko zmago, stopili za oddih z nekim pomilovalnim nasmehom na nižje griče, kolikokrat smo celo tedaj, ko nas je v duhu neprestano spremljal spomin na gorsko veličino, ostrmeli nad tiho krasoto slovenskega hribovja!

Mokrec z Ráven

Foto Marijan Lipovšek

Seveda pa nam hoja po gričevju in nižjem hribovju ne more nadomestiti plezanja v gorah. Saj kjer neha popotnikova pot, tam se šele začne umetnost hoje v gorah (po Tumi). Ni nobene primere med dejavnostjo in vtisi gorskega sveta pa med zložnim pešačenjem v nižjih pokrajinah. Ne, ne gre za nadomestilo plezanja — kje bi se našlo kakšno udejstvovanje, ki bi moglo nadomestiti radosti nad telesnim in duševnim delom v alpinistiki! — gre le za spoznavanje duha naše dežele, za spoznavanje, ki temelji v prirojeni in prvobitni ljubezni do prirode in do domače zemlje in ki ne izključuje ne gorskega sveta ne nižjega hribovja. Udejstvovanje v skalah in v snegu visokih gora pa bo ostalo vselej svet zase, svet posebnih telesnih in duševnih zahtev in zmožnosti, prav za prav svet nadpovprečnežev, ki se zaradi plemenitega značaja alpinistike ne bodo nikdar

izključevali od drugih, omahljivih ali manj zmožnih, temveč jih bodo z besedo in z dejanjem vodili v gore, »od koder nam sine pomoč«.

1. Med Blokami in Iško.

Pripovedovati vam hočem o krajih, malo poznanih in redko obiskanih. Tam so doma vasice; kakor čreda jagnjet čepe po bregovih. Beli božji hrami se bleste po gričih in širne planote se raztezajo na vse štiri strani sveta. Vetrovi se tepo po njihovih tratah. Borovci so prerasli ravnice in goli drnasti griči se nizajo do naselij, ki pokojno leže pod njimi. Nemara ste uganili, da govorim o Blokah in o njihovem svetu, ki tudi poleti ne zataji svojih posebnosti. Ali naj vam opisujem rezki jutranji hlad, ki je vel čez bloške planjave, ko sem hodil iz Nove vasi proti

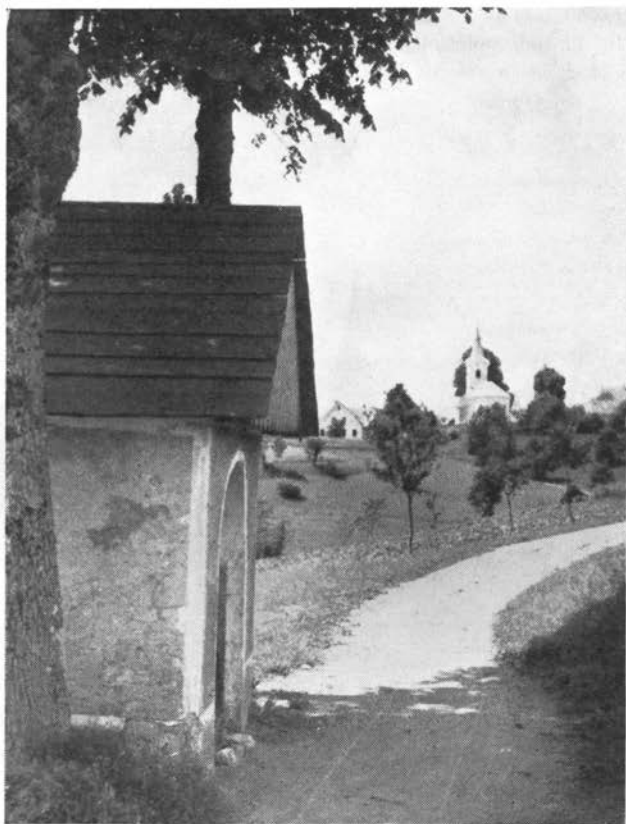
Sv. Primož na Osredku Foto Marijan Lipovšek

severu? Ali naj pripovedujem o nebu, ki si je nadelo mrko obličje meglà in oblačja? In naj popišem radost, ki me je prešinjala, ko se je jela razgrinjati jasnina? Ne, za vse to je treba spretnejšega peresa, da bi opisalo krajino, kakor zasluži s svojo tiho, preprosto lepoto.

Bloke so mi bile tokrat izhodišče za dolgo pot, ki sem jo prehodil tja do Ljubljanskega barja. Iz Nove vasi do Ravnika na severnem kraju police je ravno dovolj prilike za ogled bloških imenitnosti: prekoračiš nekaj planih gričev in borovih gozdičev, srečaš bele labodje breze in se ogneš močvirnim mlakužam. v katerih se zrcali oblačno nebo, ki mu vetrič grbanči in kali podobo; potem s težavo dosežeš brv čez Bloščico, ki ti preseka pot, se na široko razliva po obeh krajih ter obliva tudi vegast mostič sam — in že kreneš za Ravnikom navzgor proti Ravniciam. Imena vasi in naselij tod pogosto spominjajo na planotice, ki leže

po visokih hrbtih, večinoma valovite in lepo obdelane. Za Ravnicami so zgoraj za vasjo Zavrhom dviga Sv. Urh. Razgled s cerkvenega stolpa je obsežen. Zajema velikanski krog dolenjskega in notranjskega hribovja z Javornikom, Notranjskim Snežnikom, Slivnico, z Loškimi gorami, s Travno-, Veliko- in Malo goro. Na severu se blešči najlepší dragulj v tem vencu: Savinjske gore. Seveda pregledaš tudi vse bližnje hribe in soteske, zlasti Krim, Mokrec in zamotane Iškine pritoke.

Pri cerkvi so dobro vidni sledovi nekdanjega tabora, spcmimi na čas, ki ni bil nič manj krvav od današnjega.

Sv. št. Vid Foto Marijan Lipovšek
cerkvenica

Vasica Polšeče pod vrhom je prelepa, da ji ne bi privoščil zaljubljenega pogleda. Spoznal sem jo prvič v hudi zimi in še nekajkrat sem potem prečil strme snegove na visečih pobočjih pod njo. Toda zavijal sem dalje v Jeršiče ali pa prihajal iz Jeršič sem čez na Bloke. Na teh zimskih romanjih sem radovedno opazoval čez poraslo globoko dolino na vzhodu sosednji goli hrib, ki se je s svojim planim hrbtom prav posebno lepo dvigal nad strminami. Tokrat sem moral nanj! Takoj za Polšečami sem mimo koscev ob duhtečem senu zavil po kolovozu nizdol v grapo. Krenil sem po nekakšnih drvarskih stezah, pa so se kmalu izgubile v gošči. Udaril sem kar povprek v jarek, saj leži le kakih 150 m niže od

Polšeč. Res sem po precej grdem svetu skoro dospel do bistrega potoka. Na ozkem mestu sem ga preskočil in onstran kmalu iztaknil zasilno stezo. Na pol v strugi stranskega potočka, na pol po suhem sem hitro prišel gor v Ravne. Vas leži skrita zgoraj na griču med dvema gubama zemlje. Jarek, ki sem ga bil prečil, ima smer proti jugu. V ostrem kotu se torej zaseka v Iško, ki tam izpod Lužarjev, prav za prav tik izpod Sv. Ožbolta, torej prav s kraja bloške planote začenja svoj divji tek. Naš potoček pa, po imenu Opečnik, izvira pod Sv. Vidom. Toda ni dolgo sam: od vseh strani pritekajo tovariši. Od Raven, od Jeršič, izpod Polšeč teko studenci, šumljajo v prijetnih kontrapunktih in se spodaj družijo v bistrem teku.

Za Ravnami dalje se vleče lep, razgleden hrbet, preprežen s polji in pašniki. Botra Krim in Mokrec sta se vidno približala. Skozi Rudoflje (na karti je mnogo manj zanimivo ime Rudolfovo) sem prišel v Sv. Vid o pravem času na kosilo. V Sterletovi krčmi so mi postregli s kislim mlekom, hladnim in gostim, da je žlica pokonci obstala, ko sem jo zasadil vanj.

Sv. Vid na najvišjem robu nad Zalo in Iško je sredi razmetanih globeli v gospodovalnem položaju. Z roba se zvijajo na vse strani hrbti, strmi rovti in zložnejša pobočja tja do roba gozdov, ki se strmo pogrezajo v soteske. Dospel sem na višini 846 m — Sentvičani trde: 848! — torej na najvišjo točko svoje poti, če izzvamem vrh Sv. Urha. Poslej je šlo le nizdol. Mimo vasi Zale, ki je najbrž dala ime potoku in soteski, zavijaš v loku po lepo vijočem se hrbtu z divnimi pogledi na Zadejlo, Mokrec, Krim in na Rakitno, vedno zložno navzdol proti Osredku. Borba med oblaki in solncem je pričarala na krajino zdaj senčni hlad, zdaj solnčno luč. Veter je vel od vzhoda in gozdovi doli v Črnem potoku se divje šumeli. Na Osredku se je zjasnilo. Sočna popoldanska svetloba je zasijala na prelepo vasico. S solncem je oblila štiri gruče hišic, sredi katerih stoji Sv. Primož, podružnik višjega farnega Sv. Vida. Pozlatila je žanjice in orače ter prepojila stare hruške in orehe z nežnim sijajem. Za cerkvijo je cvela ajda. Spodaj pod njo so se na njivi oglasile pesmi. Dekleta so žela pšenico. Tih smeh je trepetal nad travniki. Vas, kakor kje v Polhovgrajskih hribih! Cerkev, mična kakor cerkve kje na Osolniku ali nad Selcami! Sredi vasi sem opazil rdeča znamenja. Nezmotljivo kažejo v Vrbičo. V pol ure sem bil spodaj. Hladna Iška me je sprejela v svoje valove.

Se po znani in stokrat prehojeni stezi do konca soteske, pa sem zaključil pot, ki mi je ostala svetla in solnčna v spominu in mi bila obenem dragoceno dopolnilo v spoznavanju slovenske dežele. (Konec sledi.)

Jože Zupančič:

Polževo jeseni

Mnogo ima Dolenjska lepih, prijetnih izletov in ni jih težko najti. Če pa že izletnik kje malo zaide, mu prijazni domačini prav radi pokažejo pot. Markacije v tako obljudenih in malo hribovitih krajih, kakor so dolenjski, so skoraj odveč. Poskusite recimo brez vsakega vodnika in vodiča krasno pot s Čateža odnosno Zaplaza po stezah in kolovozih preko dolge verige z vinogradi in zidanicami posejanih gričev mimo Primskovega tja do Št. Vida pri Stični ali do Stične same. Kdor je že kdaj hodil to pot, mi bo rad pritrdil, da je ni težko zadeti, čeprav

si popoln novinec. Popotno palico stisneš pod pazduho, vzhodu obrneš hrbet, čeprav bi ga raje zapadu, z nosom slediš solncu na njegovi poti po nebu in če hodiš točno tako orientiran dobre štiri ure, si v Št. Vidu pri Stični, kjer ima France Hrašovec gostilno »samo za prijatelje«.

Od tod pa ni posebno daleč do Polževega. Sploh bi lahko rekli o Polževem, da je nekakšen dolenski Rim. Vsa pota namreč vodijo tja. Odpelješ se iz Ljubljane do Zalne, do Višnje gore ali do Stične, pa ti povsod povedo, da si v eni uri na Polževem. Polževo ima torej idealno centralno lego in zato ni čuda, da je njegova centripetalna sila tako velika. Polževo je jeseni še prav posebno priporočljivo za izlete, pa tudi za kratek oddih, seveda, če je lepo vreme. Če si potreben počitka, če ti je silni vrtinec življenja razdrapal živce, stopi na Polževo, ostani tam dan, dva, pa se vrneš v vsakdanjost kakor prerojen. Morda ti pa čas ne dopušča takega oddiha, morda ti nagaja še kača v žepu. Kos kruha se pa že še najde doma.

Polževo

da ga stišneš v popotno torbo, a tam v okolici Polževega imajo kmetje dovolj krompirja in koruze, da ti ju speko in potolažijo lakoto.

Zakaj je Polževo jeseni še posebno lepo in vabljivo? Malo je pri nas tako znanih, dobro obiskanih, obenem pa tako malo izumetničenih krajev, kakor je ta. Človek se tu narave s svojo razdiralno roko skoraj še ni dotaknil. Celo domačinom po okoliških vaseh bereš z obrazov, da so s koreninami svojega zdravega kmečkega življenja še tako globoko zariti v zemljo, da jih ne more izrjaviti noben vihar. Dom na Polževem pod idilično cerkvijo sv. Duha je kakor pravljivi kralj zelenih gozdov, livad, njiv in hišic pod seboj in nad seboj. In ko začne jesen zagrinjati vse to bujno zelenje z rumenim pajčolanom, ko dozoreva na polju ajda, se zresni temu pravljicnemu kralju obraz in vse njegovo kraljestvo se zavije v plašč blagodejnega, božajočega miru. Komur ni do vesele družbe, lahko hodi po cele ure sam po mehkih gozdnih poteh in nihče ne bo motil njegovega miru. Daleč in visoko v planine moraš, če hočeš najti tak miren kotiček v naročju narave. Tu se ti pa ponuja tako blizu, da ga dosežeš v dveh urah, pol z vlakom, pol peš, če znaš kolesariti, pa še prej. In v tem je velika prednost Polževega.

*Pisalni stroj, pisarniške
potreščine, nalivno pero*

si nabavite pri
našem članu

Baraga Ludv.
Ljubljana, Nebojšnik

NARODNA TISKARNA D. D.

LJUBLJANA, PUCCINIJEVA 5

izvršuje različne moderne tiskovine
okusno, solidno in po zmernih cenah

Telefon 31-22 do 31-27 — Poštni čekovni račun v Ljubljani št. 10.534

Kreditni zavod za trgovino in industrijo

Telefon: 37-81, 37-82,
37-83, 37-84

Brzajavni naslov:
KREDIT LJUBLJANA

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50

Podružnica: BEOGRAD, Uzun Mirkova ul. 10
Telefon: 29-154 — Brzajavni naslov: Kredit Beograd

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic, kuponov, nakazila doma in v tujino, safe-deposits itd.

Članom S. P. D.

Kdor še ni poravnal članarine za Slovensko planinsko društvo za leto 1941, naj to nemudoma stori. Članarina je sedaj edini dohodek društva, da more izvršiti svoje številne naloge.

Naročniki »Planinskega Vestnika«

Kdor še ni plačal naročnine za planinsko revijo za leto 1941, naj znesek £ 19.— nemudoma nakaže po poštni položnici.

Med svojimi znanci pridobivajte nove naročnike!

Zavetišče S. P. D. v Iški

VSAKO NEDELJO OB 8. URI ZJUTRAJ
POSEBEN AVTOBUS IZ LJUBLJANE V
IŠKO ZA ONE, KI SE PRIJAVIJO V DRU-
ŠTVENI PISARNI DO SOBOTE OPOLDNE

IZLETI OD ZAVETIŠČA S. P. D. V IŠKI
NA KRIM, NA RAKITNO, NA KRAVO
PEČ, NA MOKREC ITD.

POTOK IŠKA NUDI PRIJETNO KOPEL V SVOJIH BISTRIH VALOVIH

Zavetišče S. P. D. na Padežu

IZHODIŠČE ŽEL. POSTAJA BOROVNICA
DOSTOP IZ BOROVNICE PO STEZI DO
ZAVETIŠČA ALI SKOZI SOTESKO PEKLA

IZLETI:

NA VINJI VRH, NA KOŽLJEK, DALJE
V CERKNICO ALI NA VRHNIKO I. T. D.

**ZAVETIŠČE JE STALNO OSKRBOVANO TER NUDI PRENOČIŠČE
IN OKREPČILA TURISTOM NA NJIHOVIH IZLETIH**